

HAMZA KURTANOVIĆ
Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu

IDŽAZETNAME U RUKOPISNIM ZBIRKAMA U SARAJEVU

Sažetak

Rad predstavlja nastavak šireg kataloškog opisa idžazetnama u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, Historijskog arhiva Sarajevo, Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, Bošnjačkog instituta - Fondacija Adil Zulfikarpašić i Orijentalnog instituta u Sarajevu. Vrijedi napomenuti da je ovo treći rad koji tematizira ovu temu u *Analima Gazi Husrev-begove biblioteke*. Prije ovoga rada Haso Popara je u radu „Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke“ obradio 63 idžazetname iz rukopisne zbirke GHB sa kraćim kataloškim opisom, dok su u prošlom broju *Analisa GHB* kroz rad „Idžazetname u Zbirci osmanskih dokumenata Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu“ obrađene idžazetname iz Zbirke osmanskih dokumenata Gazi Husrev-begove biblioteke. Ovim radom zaokružujemo ovu veoma važnu temu iz naše kulturne baštine. Zajedno sa prethodnim radovima, ovaj rad treba tretirati kao polazišnu tačku gdje, osim kataloške preglednosti, budući istraživač kulturnohistorijske baštine Bosne i Hercegovine može pronaći i informacije koje zadiru i ispod površine te ih kao takve, analitički pripremljene i sređene, može lahko uključiti u šire i tematski preciznije određeno istraživanje. U ovom radu zadržali smo istu metodologiju predstavljanja idžazetnama prakticiranu u prethodnim radovima. Izostavili smo uvodna razmatranja jer je to detaljno urađeno u prethodnim radovima na ovu temu. Radi lakše prohodnosti kroz rad, kataloge rukopisa institucija čije rukopisne zbirke obrađujemo nismo navodili u fusnotama nego na kraju. U radu je predstavljeno deset idžazetnama iz rukopisne zbirke Gazi Husrev-begove biblioteke, trinaest iz Historijskog arhiva Sarajevo, trinaest iz Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH, pet iz Bošnjačkog instituta i tri iz Orijentalnog instituta. Poredane su hronološki unutar svake od navedenih institucija.

Ključne riječi: idžazetnama, iğāza, sanad, regesta, rukopis

IDŽAZETNAME U RUKOPISIMA GAZI HUSREV-BEGOVE BIBLIOTEKE

1. Idžazetnama Ibn Himmata (Muḥammad b. Ḥasan b. Himmāt)¹ iz hadisa.² Napisana je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 100b-106b pod signaturom R-3505/16. Izdavač idžazetname je Muhammed Budejri (Muḥammad b. Muḥammad al-Budayrī ad-Dimyātī).³ Ovom idžazetnamom učitelj svome učeniku Ibn Himmatu daje dozvolu da može predavati izvjesne zbirke hadisa.⁴

Dimenzije su 21,8x16,8. Tekst je *nash* pismom vlastitom rukom ispisao učitelj Budayrī.⁵ Korišteno je mastilo crne boje lošeg kvaliteta, porozno na dodir s vlagom. Papir je žućkaste boje i deblji, s polukožnim povezom. Nema unvana, a za interpunkciju i mjestimična nadvlačenja teksta na prve tri stranice korišteno je mastilo crvene boje. Komentarisani dijelovi teksta ispisani su, kao i osnovni tekst, crnim mastilom. Listovi su s kustodama. Folijacija je dopisana na prvoj i posljednjoj stranici. Vidljiva su djelomična oštećenja na rubovima stranica. Idžazetnama nije obogaćena posebnim iluminacijama. Osnovni tekst nije uokviren.

- 1 Nadimak mu je bio Šemsuddīn, a bio je poznat i kao Dimāšqī. Rođen je 1091/1680. godine. Preselio se na Uskudar između 1135. i 1138. godine gdje je držao predavanja u džamiji Ahmedija, a kasnije i u Valide Sultan Darul-hadisu (Valide Sultan Darūlhadiisi). Održavao je halke hadisa, fikha, kelama i logike u džamijama i svojoj kući. Oko 1150. godine preselio se u Darus-saltanat, a 1153. godine je bio prvi muhadis u novootvorenoj biblioteci Ajasofja Mahmudije. Umro je krajem mjeseca džumadel-evvela 1175/1761. godine.
- 2 وَقَرَأَ عَلَيَّ مَا تَقَرَّرَ بِهِ الْعَيْنَانِ أَطْرَافًا مِنَ الْكُتُبِ السَّنَةِ الشَّهِيْرَةِ بِالْفَضِيْلَةِ فِي الْقَدِيْمِ وَالْحَدِيْثِ وَغِيْرَهَا مِنْ مَشَاهِيْرِ كُتُبِ الْحَدِيْثِ... ثُمَّ اسْتَجَازَنِي فِيمَا أَخَذَهُ عَلَيَّ أَوْ قَرَأَهُ عَلَيَّ... فَاسْتَخَرْتُ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي ذَلِكَ وَأَجْرَتْهُ إِجَارَةً عَامَةً... بِشَرَطِ الْمَعْتَبَرِ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيْثِ وَالْأَثَرِ.
- 3 Njegovo puno ime je Muḥammad b. Muḥammad b. Aḥmad b. Ḥasan b. ‘Alī al-Budayrī ad-Dimyātī aš-Šāfī. Bio je poznat još po nadimcima Ibn al-Mayyit, Šamsuddīn i Abū Ḥāmid. Bio je veliki islamski pravnik, muhadis i lingvista, umro je u Dimjatu (u Egiptu) poslije 1134/1721. godine (v. Haso Popara, „Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke: Prilog proučavanju historije obrazovanja u BiH“, *Anali GHB*, XXV-XXVI, 2007, str. 15).
- 4 Neka od djela za koja je rivajetom dobio dozvolu da ih uči i podučava druge su: *al-Kutub al-sitta*, *Muvaṭṭa’* od imama Mālika, *Musnad* imama Šāfija, *al-Arba’ūn* imama Nevevija, *Dalā’il al-ḥayrāt* itd. (vidjeti više: Kadir Ayaz, „XVIII. yüzyılda Hanefi bir muhaddis: İbn Himmāt ed-Dimaşki’nin Misir ve Hicâz’a yolculukları, hocaları ve hadis icâzetleri“, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 48, Aralık 2019, str. 26).
- 5 قَالَ ذَلِكَ بِفَمِهِ وَرَقَمَهُ بِقَلَمِهِ فَقَبِيْرٌ عَفُوْرٌ رَبِّهِ وَاسِيْرٌ وَصَمَةٌ ذَنْبِهِ مُحَمَّدٌ بِنَ مُحَمَّدٍ بِنَ مُحَمَّدٍ بِنَ أَحْمَدَ الْبَدِيْرِيِّ ثُمَّ الدَّمِيَاطِيِّ الشَّافِعِيِّ الْأَشْعَرِيِّ الشَّاذَلِيِّ النَّقْشِبَنْدِيِّ غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَى ذَنْبِيْهِ وَمَلَأَ مِنَ الْعِلْمِ ذَنْبِيْهِ مَوْرَخًا فِي عَشْرِ التَّاسِعِ الرَّابِعِ مِنَ الرَّابِعِ مِنَ الثَّانِي عَشَرَ مِنْ هِجْرَةِ سَيِّدِ الْبَشَرِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَا تَوَالَتْ الْبَشَرُ (أي سنة أربع وثلاثين ومائة وألف).

2. Idžazetnama Ibn Himmata (Muḥammad b. Ḥasan b. Himmāt) iz hadisa.⁶ Napisana je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 108a-109a pod signaturom R-3505/17. Izdavač idžazetname je poznati muhadis i muftija u Meki Muhammed al-Kalai Tadžuddin (Muḥammad ibn ‘Abdulmuḥsin al-Qala‘ī Tāğuddīn).⁷ Izdata je u zadnjoj dekadi mjeseca zul-hidždžeta 1131/1719. godine.

Dimenzije su 21,8x16,8. Tekst je *nash* pismom ispisao Ibn Himmat, ali ne baš vještom rukom i sa dosta ispravki. Papir je žućkaste boje i deblji, s polukožnim povezom. Nema unvana i interpunkcije, a listovi su bez kustoda. Samo na uvodnoj stranici naknadno je upisan broj stranice, dok dalje u tekstu nema folijacije. Korišteno je mastilo crne boje. Mastilo crvene boje korišteno je ponegdje za precrtavanje pogrešno napisanih dijelova teksta. Rubovi stranica mjestimično su oštećeni. Na pojedinim mjestima primjetne su tamnožute i smeđe fleke. Idžazetnama nije obogaćena posebnim iluminacijama. Osnovni tekst nije uokviren.

Na listu 109a, nakon hadisa⁸ slijedi bilješka učenika u kojoj kaže da je on lično u Meki ispisao ovu idžazetnamu,⁹ dok se ispod toga nalazi bilješka i potpis učitelja Muḥammada ibn ‘Abdulmuḥsina Tāğuddīna.¹⁰

3. Idžazetnama Ibn Himmata za predavanje šest hadiskih zbirki.¹¹ Nije navedeno ime učenika. Rukopis idžazetname čuva se pod signaturom R-3505/19 i nalazi se na listovima 113b-114b. Nisu navedeni podaci o učeniku, kao ni mjesto i datum prijepisa.

Dimenzije su 21,8x16,8. Tekst je *nash* pismom ispisao lično učitelj. Papir je žućkaste boje. Nema unvana i interpunkcije, a listovi su bez kustoda.

6 U periodu hadža 1132/1720. godine Ibn Himmat je krajem mjeseca zul-hidždžeta došao u Meku. Tada je pred Tadžudinom, sinom Abdulmuḥsina, u njegovoj kući nasuprot Kabe, prvi put slušao hadis za koji je dobio idžazetnamu. Ibn Himmat je, po odobrenju učitelja, prepisao njegov lanac prenosilaca za taj hadis ispod kojeg se nalazi vlastoručna bilješka učitelja s potpisom. Ovaj *hadis o milosti* (حديث الرحمة) za koji je Ibn Himmat dobio idžazetnamu i koji je poznat u rivajetskoj tradiciji kao *musalsal bi al-awwaliyya* poznat je kao prvi hadis koji je svaki prenosilac čuo od svog učitelja sve do Sufjana b. Ujejne (vidjeti više: Kadir Ayaz, „XVIII. yüzyılda Hanefi bir muhaddis...“).

7 Poznat još pod nadimcima Tāğuddīn i Abū al-Faḍl. Umro je poslije 1147/1735. godine (H. Popara, „Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke...“, str. 15).

8 الرَّاحِمُونَ بِرَحْمَتِهِمُ الرَّحْمَنُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى؛ اِرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مِّنْ فِي السَّمَاءِ
9 وَأَنَا الْفَقِيرُ مُحَمَّدُ بْنُ حَسَنِ هَمَاتِ الدَّمَشْقِيِّ الْحَنْفِيِّ الْحَاضِرِ يَوْمِنَا بِمَكَّةَ الْمُشْرِفَةِ... تَحْرِيرًا فِي خَتَامِ الْحِجَّةِ الْحَرَامِ خَتَامَ سَنَةِ اثْنَتَيْنِ وَثَلَاثِينَ وَمِائَةٍ وَأَلْفٍ مِنَ الْهَجْرَةِ النَّبَوِيَّةِ

10 الْحَمْدُ لِلَّهِ مُسْتَقْفَهُ مَا نَسَبَ إِلَيَّ بِبَاطِنِهِ صَاحِبِ نَمَقِهِ الْفَقِيرِ الْمَعْتَرَفِ بِالْتَّقْصِيرِ مُحَمَّدِ تَاجِ الدِّينِ بْنِ عَبْدِ الْمُحْسَنِ الشَّهِيرِ بِالْقَلْعِيِّ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

11 وَهَذَا آخِرُ الْكُتُبِ السَّنَةِ الشَّهِيرَةِ عِنْدَ الْمُحَدِّثِينَ الْمُتَلَفَاةَ عَلَى هَذَا التَّرْتِيبِ لَدَى الْمُحْصِلِينَ وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى... الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ قَالَهُ بِفَمِهِ وَرَقَمَهُ بِقَلَمِهِ مُحَمَّدُ بْنُ هَمَاتِ الْحَنْفِيِّ خَادِمِ الْحَدِيثِ النَّبَوِيِّ

Na prvoj stranici idžazetname iznad osnovnog teksta upisan je broj stranice 113, dok na preostale dvije stranice nije unesena folijacija. Korišteno je mastilo crne boje lošeg kvaliteta, poroznog na dodir s vlagom. Mastilo crvene boje korišteno je ponegdje za precrtavanje pogrešno napisanih dijelova teksta. Dio za komentare iskorišten je za upis ispravki koje je autor idžazetname u osnovnom tekstu precrtao kao neispravne. Rubovi stranica mjestimično su oštećeni. Na pojedinim mjestima primjetne su tamnožute i smeđe fleke. Idžazetnama nije obogaćena posebnim iluminacijama. Osnovni tekst nije uokviren.

4. Idžazetnama Ibn Himmata¹² za predavanje djela *Dalā'il al-ḥayrāt*.¹³ Rukopis idžazetname čuva se pod signaturom R-3505/20 i nalazi se na listu 115a. Nisu navedeni podaci o učeniku, kao ni mjesto i datum prijepisa. Dimenzije su 21,8x16,8. Tekst je *nash* pismom ispisao lično učitelj. Papir je žućkaste boje. Nema unvana i interpunkcije. Iznad osnovnog teksta ispisana je bismila. Korišteno je mastilo crne boje lošeg kvaliteta, poroznog na dodir s vlagom. Mastilo crvene boje korišteno je ponegdje za precrtavanje pogrešno napisanih dijelova teksta. Na pojedinim mjestima primjetne su tamnožute i smeđe fleke. Idžazetnama nije obogaćena posebnim iluminacijama. Osnovni tekst nije uokviren. Ispod potpisa učitelja, vjerovatno naknadno upisana, nalazi se bilješka.¹⁴
5. Idžazetnama koju je izdao i svojeručno ispisao¹⁵ Ahmed, sin Ibrahima (Aḥmad b. Ibrāhīm b. Aḥmad ad-Ḍar'ī ad-Dimašqī)¹⁶ Behauidinu (Bahā'uddīn)¹⁷, svome učeniku.¹⁸ Ova idžazetnama nalazi se na zadnjoj stranici rukopisa (185b) R-3798. Nema podataka o datumu i mjestu

12 قاله بقمه ورقمه بقلمه فقير رحمة ربه واسير وصمة ذنبه محمد بن الحسن الشهير بابن همام الدمشقي الحنفي عامله الله والديه بلطفه الخفي والحمد لله على الانعام وعلى نبيه التحية والسلام

13 أجزت... بقراءة دلائل الخيرات... وأذاقه طام تلاوته وحلاوته...

14 صورة الإجازة لرواية دلائل الخيرات

15 قال ذلك وكتب فقير عفو ربه العبد الذليل الحقير أحمد بن إبراهيم بن أحمد الدرعي مولدا الدمشقي منشأ الشافعي مذهباً

16 Prema navedenim podacima u idžazetnami, možemo zaključiti da je učitelj bio rodnom iz Damaska i da je pripadao šafijskoj mezhebskoj školi.

17 Potomak šejha Šemsudina Haririja (Bahā'uddīn Naḡl aš-Šayḥ Šamsuddīn al-Ḥarīrī aš-Šāfi'ī (Vidi: H. Popara, „Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke...“, str. 38).

18 Kraću katalošku obradu ove idžazetname uradio je Haso Popara, a riječ je o idžazetnami pod signaturom R-3798 iako u radu stoji R-3789. Očigledno je u pitanju samo štamparska greška, ali ovo navodimo zbog budućih istraživača. (Vidi: H. Popara, „Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke...“, str. 38).

prijepisa.¹⁹ Učitelj daje idžazetnamu učeniku da može čitati i prenositi Buharijev *Šaḥīḥ* i druga djela za koja je učitelj dobio ovlaštenje da ih čita i prenosi.²⁰

Dimenzije su 27,2x18,5. Napisana je na arapskom jeziku *nash* pismom. Idžazetnama, zajedno sa rukopisom koji joj prethodi, ima kožni povezo omotan zelenim platnom. Papir je žućkast, deblji. Mastilo je kvalitetno i postojano na dodir s vlagom. Rubovi stranice blago oštećeni. Nema unvana, dodatnih iluminacija, kao ni interpunkcijskih znakova. Osnovni tekst nije uokviren, a iznad teksta, kao što je slučaj i s ostatkom rukopisa ovog kodeksa, upisano je وقف. Ispod lijepo ispisanog osnovnog teksta nalaze se tri kaligrafski slabije ispisane bilješke koje predstavljaju zapise o čitanju ovog sveska.

6. Idžazetnama šejha kadirijskog reda Muhameda Bosnevića (Muḥammad b. Ḥasan al-Bosnawī al-Qādirī)²¹ koju mu je za čitanje zbirke dova *Ḥizb al-baḥr*²² izdao pročelnik kadirijske tekije u Bagdadu Ali el-Kadirī (as-Sayyid ‘Alī al-Qādirī). Nalazi se na listu 23a pod signaturom R-5492/4. Nema podataka o datumu i mjestu prijepisa.

Dimenzije su 16,5x11. Rukopis je bez poveza. Idžazetnama je ispisana *nash* pismom, na arapskom jeziku. Korišteno je crno mastilo, slabe kvalitete i nepostojano na dodir s vlagom. Papir je srednje debljine, žućkast, s vodenim znakom evropskog porijekla. Rukopis je djelomično oštećen i dohvaćen vlagom. Nema unvana, iluminacija i interpunkcijskih znakova. Osnovni tekst nije uokviren. Ispod teksta idžazetname nalazi se pečat učitelja Sejida Alija Kadirija. Tekst u pečatu sa imenom učitelja je čitak i glasi: ‘Abduhū Sayyid ‘Alī al-Qādirī (عبدہ سیّد علی القادری).

7. Idžazetnama hafiza Ismaila, sina Mustafe Hezargradija (Ismā‘īl b. Muṣṭafā al-Hazārgrādī),²³ koju mu je izdao Muhamed Adil, sin Hasana Kalanbulenvija (Muḥammad ‘Ādil b. Ḥasan al-Kalanbūlanwī). Riječ je o

19 Popara navodi kako se sa sigurnošću može tvrditi da je to bilo prije 1055/1645. godine. (Vidi: H. Popara, „Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke...“, str. 38).

20 وأجزت له أن يروي عني صحيح البخاري وسائر ما يجوز لي روايته بشرطه المعتبر عند أهله

21 Rođen je 1697. godine. Bio je šejh Hadži Sinanove tekije u Sarajevu četrdeset godina. Poznao je arapski i perzijski jezik, astronomiju, vefk i reml te je bio Bašeskijin učitelj u misticizmu. Umro je 21. džumadel-evvela 1191/28. juna 1777. godine. (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 366).

22 Dova za otklanjanje raznih vrsta nevolja te za ispunjenje pojedinih želja. Sastavio na arapskom jeziku pjesnik i šejh šazilijskog reda Abū al-Ḥasan Nūrudḏīn ‘Alī b. ‘Abdullāh b. ‘Abdulḡabbār aš-Šāḡilī, rođen 1190, a umro 1258. godine.

U originalnom tekstu stoji: فقد طلب الرجل... الإذن في قراءة حزب البحر... فأجزته بقراءته متى شاء

23 Iz mjesta Razgrad u Bugarskoj.

općoj idžazetnami²⁴ napisanoj na arapskom jeziku.²⁵ Nalazi se na listovima 1b-12b pod signaturom R-5599/1. Nema podataka o mjestu i godini izdavanja.

Dimenzije su 20,5x14,5. Povez je kartonski, sa vidljivim oštećenjima. Na prednjoj strani vanjskih korica, u centralnom gornjem dijelu stoji ispisano *iğāzatnāma*. Ispod tog ispisa, kao i na dnu te stranice, iscrtani su floralni motivi sa cvjetovima i listovima u zelenoj, roze i žutoj boji. Ovi motivi krasi i zadnju stranu vanjskih korica gdje je u gornjem dijelu zalijepljen bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Idžazetnama je ispisana *nash* pismom, na arapskom jeziku. Korišteno je crno mastilo, kvalitetno i postojano na dodir s vlagom. Istaknute riječi nadvučene su crvenom linijom. Papir je žute boje, tanak i bez vodenog znaka. Nema unvana i interpunkcijskih znakova. Listovi su s kustodama i bez folijacije, osim lista 12a. Osnovni tekst nije uokviren. Rukopis je dobro očuvan i tek se na rubovima stranica mogu primijetiti neznatna oštećenja. Na kraju idžazetname stoji svojeručni potpis učitelja²⁶ kao ovjera diplome i njegov pečat s upisanim imenom. Na pečatu je čitljivo ime: as-Sayyid Muḥammad ‘Ādil (السيد محمد عادل).

8. Idžazetnama hafiza Ismaila, sina Mustafe Hezargradija, iz nauka o arapskom jeziku, književnosti i šerijatskih disciplina²⁷, koju je izdao hafiz Ahmed, sin Husejna Ruščukija (ḥāfiẓ Aḥmad b. Ḥusayn ar-Ruščūqī).²⁸ Nalazi se na listovima 13a-14a, pod signaturom R-5599/2. Nema podataka o prepisivaču, mjestu ni godini prijepisa.

Budući da se nalazi u istom povezu kao i prethodno navedena idžazetnama, obilježja poveza, te vanjske i unutrašnje strane identična su idžazetnami pod signaturom R-5599/1, na listovima 1b-12b. Ova idžazetnama, kao i prethodna, ispisana je *nash* pismom, crnim mastilom. Istaknute riječi nadvučene su crvenom linijom. Nema unvana i interpunkcijskih znakova. Listovi su sa kustodama, a folijacija je naknadno upisana grafitnom olovkom. Osnovni tekst nije uokviren. Ovaj prijepis nema ovjeru učitelja.

24 اقتراح علي بعد الاسخارة بلاستجازة... أجزته إجازة عامة بأن يروي ما يصح روايته عني

25 Širok je raspon naučnih disciplina i djela za koje učenik ima potvrđen lanac prenosilaca. Od nauka se, između ostalih, spominju: arapski jezik, šerijatske znanosti, nauka o raspravi, polemika, fikh, hadis, matematika. Od djela se spominju: *Nuḥba al-fikr*; *Mašāriq al-anwār*; te *Ṣaḥīḥ* Buharija i Muslima.

26 قاله ورقمه بقلمه فقير آلاء ربّه محمد عادل بن حسن الكنبولنوي غفر لهما

27 وإني قد أخذت... العلوم العربية والأدبية والفنون الشرعية الفرعية

28 Iz Ruščuka, mjesta u Bugarskoj.

9. Idžazetnama derviša hadži Mustafe, sina Sejfulaha (Muṣṭafā b. Sayfullāh), koju mu je u mjesecu džumadel-evvelu 1245/1829. godine izdao šejh Fejzulah Nuri Rifai (Fayḍullāh Nūrī ar-Rifa‘ī) da može učiti dove iz zbirke.²⁹ Nalazi se na listu 15a, pod signaturom R-8898/3. Dimenzije su 10x14. Tekst je ispisan u 6 redaka *nash* pismom, na arapskom jeziku. Mastilo je crno, slabog kvaliteta, porozno na dodir sa vlagom. Papir je srednje debljine, tamnobijele boje i bez vodenog znaka. Nalazi se u kodeksu rukopisā bez poveza. Papir je djelomično oštećen, dohvaćen vlagom. Idžazetnama počinje bismilom, bez unvana je i interpunkcijskih znakova. Osnovni tekst nije uokviren. Ispod potpisa učitelja nalaze se dva otiska pečata šejha Fejzulaha. Između njih utisnut je i pečat Gazi Husrev-begove biblioteke.
10. Idžazetnama Osmana Jahića (‘Uṭmān b. Naẓīf Yahīk) iz Gradačca, koju mu je izdao Muhamed Glamočak (Muḥammad b. Šālīḥ al-Ġlāmočlāwī)³⁰ 1328/1910. godine. Riječ je o profesorskoj idžazetnami³¹ pod signaturom R-10472.³² Nalazi se na listovima 1b-6a. Dimenzije su 18x13. Rukopis je bez poveza. Papir je tanak, žućkaste boje. Nisu primjetna veća oštećenja. Tekst je vještom rukom ispisan *nasta ‘līq* pismom u 10 redaka. Na predlistu nalazi se stari pečat Gazi Husrev-begove biblioteke i upisana signatura rukopisa. Idžazetnama je na arapskom jeziku. Na listu 1b, u gornjem lijevom uglu utisnut je iznova pečat Biblioteke. Tekst je ispisan crnim mastilom, slabe kvalitete. Osnovni tekst uokviren je tankom crvenom linijom. Listovi su bez kustoda, a folijacija je naknadno dopisana grafitnom olovkom. Interpunkcija ima oblik kruga ispunjenog tačkama. Pojedini dijelovi teksta nadvučeni su crvenom linijom. Na posljednjem listu (6a) stoji bilješka učitelja Muhameda Glamočaka u kojoj kaže da je on svojom rukom ispisao, potpisao i pečatom ovjerio ovu

29 Riječ je o dovama koje se nalaze u istom kodeksu kao i ova idžazetnama. U idžazetnami stoji: *أذنت وأجزت أن تقرأ هذا الحزب بأي وقت تشاء*

30 Mehmed-efendija Kovačević, sin Salihov, poznat pod nadimkom Hakki (Ḥaqqī), rođen je u Glamoču 1856. godine. U trinaestoj godini otišao je u Istanbul da završi medresu i studij islamskih nauka. Poznao je arapski, turski i perzijski jezik, te šerijatskopravne nauke. Umro je 26. decembra 1927. godine u Gradačcu i ukopan u mezarju Kadić bašča (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 311-312).

31 *فلما تيسر لي الختام وحصل المرام أجاز لي ذلك الهمام إجازة عامة بأن أوري عنه... وكتب لي إجازة وسوخ لي التدريس في ذلك... إذا نصبت مدرساً في مدرسة مرادية... فلما ختم بالخير والسعادة طلبوا مني الإجازة كما هو العادة... فمنهم العالم الفطن الألمعي... صاحب الحدس والطبع النقاد العثمان بن نظيف ياحيك القلعوي...*

32 Integralni prijevod idžazetname ponudio je Fikret Pašanović (v. Fikret Pašanović, „Jedan idžazet iz Medrese Murādijje u Gradačcu“, *Gračanički glasnik*, X, br. 19, 2005, str. 37-40).

idžazetnamu 5. redžeba 1328/14. jula 1910. godine.³³ Ispod ove bilješke nalazi se okrugli pečat sa čitljivim imenom Muḥammad Ḥaqqī (محمّد حقي). Pri dnu stranice još jednom je utisnut stari pečat Gazi Husrev-begove biblioteke.

IDŽAZETNAME IZ RUKOPISNE ZBIRKE HISTORIJSKOG ARHIVA SARAJEVO

11. Idžazetnama Mustafe Behaudina (Muṣṭafā Bahā'uddīn b. 'Āṭif al-Bosnawī) koju mu je izdao Idris Sidki-efendija (Idrīs Šidqī-efendi b. Ismā'īl Trnowī).³⁴ Riječ je o muderiskoj idžazetnami³⁵ na arapskom jeziku koja se čuva pod signaturom R-25 i nalazi se na listovima 1b-8a.³⁶ Izdata je u Istanbulu 1. džumadel-ahira 1318/25. septembra 1900. godine. Dimenzije su 21,8x13,3. Povez je kartonski, originalan. Vanjska strana korica obložena je kadifom, s utisnutom bordurom po rubovima i roze-tama u sredini. Ova idžazetnama je kaligrafski ukrašen primjerak ispisan *nash* pismom, crnim mastilom slabe kvalitete, nepostojanim na dodir s vlagom. Samo su značajnije riječi poput imena izdavača i primaoca idžazetname ispisane crvenim mastilom. Tekst je ispisivan u 15 redaka. Pisan je oštrim perom i vještom rukom. Na naslovnom listu nalazi se lijepo urađen unvan. Bogato je ukrašen floralnim elementima u zlatnoj, plavoj i crvenoj boji. Papir je tanak, gladak, žućkaste boje i bez vodenog znaka. Tekst je uokviren debelom zlatnom trakom, ojačanom s vanjske strane s tri tanke linije crne boje, a s unutrašnje jednom zlatnom i tri tanke linije crne boje. Margine na listovima 1b i 2a ukrašene zlatnom lozicom isprepletenom listovima, cvjetovima i pupoljcima. Listovi su s kustodama. Interpunkcijski znakovi su u obliku kruga u zlatnožutoj boji. Dodatno su stilizirani ucrtanim floralnim motivima. Folijacija je upisana naknadno, grafitnom olovkom. Idžazetnama se završava kolofonom (list 9b) s upisanom bilješkom učitelja i njegovim ličnim pečatom iz 1316. godine na kojem je čitljivo ime Idris Sidki (إدریس صدقي). Učitelj Trnovali napisao

33 هذا ما أفاده ورقمه وأمضاه وختمه الفقير إلى الله الغني بالله محمد بن صالح الغلاموچلوي عفي عنهما لخمس ليال خلون من رجب سنة ثمان وعشرين وتلثمثة وألف من الهجرة النبوية على صاحبها أكمل التحية.

34 Porijeklom iz Trnove u Bugarskoj.

35 قد حضر في عده من الأعوام مجلس هذا العاجز المستهام واستوعب من العلوم كلياتها وجزئياتها وحصل منها منقولاتها حتى صار ابن بجنتها... أجزت له إجازة عامّة

36 Širok je raspon nauka i djela za koje učenik ima potvrđen lanac prenosilaca. Od nauka se spominju: tefsir, fikh, hadis. Od djela se spominju: *Nuḥba al-fikr*; *Mašāriq al-anwār*; te *Šahīḥ* Buharija i Muslima.

je svojom rukom da je idžazetnamu izdao 1. džumadel-ahira 1318/25. septembra 1900. godine.³⁷

12. Prijepis idžazetname iz oblasti tesavvufa³⁸ koju je izdao poznati sufijski šejh i pisac brojnih djela Sejid Muhammed Osman el-Mirgani el-Mekki (as-Sayyid Muḥammad ‘Uṭmān al-Mirḡanī al-Makkī).³⁹ Idžazetnama nije cjelovita, nedostaju joj pojedini listovi, te se ne može utvrditi kome je izdata. Nalazi se na listovima 1a-6a pod signaturom R-717. Napisana je na arapskom jeziku.

Dimenzije su 17x10,5. Tekst je isписan u 8 redaka *nash* pismom i mjestimično je vokaliziran. Primjećuje se da je idžazetnama isписana nevještom rukom i sa dosta grešaka. Na listu 1a zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Mastilo je crno, slabe kvalitete i nepostojano na dodir s vlagom. Papir je tanji, žućkaste boje i bez vodenog znaka. Listovi su razasuti i ispreturani. Vidljiva su manja oštećenja na rubovima stranica, kao i tragovi od presavijanja. Ne može se odrediti tačan broj listova koji nedostaju, ali na jednom od njih trebalo je biti upisano ime primaoca idžazetname. Listovi su bez kustoda, dok je folijacija naknadno isписana grafitnom olovkom.

Rukopis je bez poveza. Ne nalazimo podatke o prepisivaču, mjestu ni godini prijepisa. Sudeći po papiru, pismu i mastilu prijepis je, najvjerojatnije, s kraja 19. stoljeća.

13. Opća idžazetnama⁴⁰ Ali Rize, sina Abdulmumina Bošnjaka (‘Alī Riḏā b. ‘Abdulmu’min al-Bosnawī). Napisana je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 1b-7b pod signaturom R-260. Izdavač ove idžazetname je

37 تحريراً في غرة شهر جمادة الآخر لسنة ثمانى عشرة وثلاثمائة وألف بعد هجرة من يرى من قدام وخلف وهي موافقة لحساب رضى الله الملك عتاً سنة ١٣١٨ راجياً عفو ربى عن زلى أمضيت طرنوه لي

38 فيقول... السيد محمد عثمان الميرغني المكي هذه إجازة عامة في طريقته الباطنة والظاهرة... أنا أولاً أخذت الطريقة النقشبندية على الشيخ أحمد بنا... ثم أخذنا أيضاً إجازة الشاذلة والقادرية... أجزت له طريقي وما فيها له من علوم الظاهرة البهية كما أجزنا بذلك ما ذكرت وغيرهم في الطريقتين...

39 Muhamed Osman Mirgani rođen je 1208/1794. godine u selu Selame u blizini grada Taif u Hidžazu. Osnovni nauk iz vjere podučio ga je Muhamed Jasin. U smislu naobrazbe iz nakšibendijskog tarikata za njegove prve učitelje smatraju se Ahmed b. Muhamed el-Benna el-Mekki, Said el-Amudi el-Mekki i Ahmed Abdulkerim el-Ozbeki el-Hindi. Od spomenutog učitelja Amudija sticao je znanje iz kadijskog i šazilijskog tarikata. U tom periodu priključio se u Meki osnivaču idrisijskog tarikata Ahmedu b. Idrisu. Osnivač je tarikatskog reda *hatmije* ili *mirganije*. Umro je 1268/1852. godine. (v. *Islam Ansiklopedisi*, XXX, Türkiye Diyanet Vakfi, Istanbul, 2020, str. 152-154.)

40 ولهذا لم يزل علماء هذه الأمة يضمنون الركاب ويركبون غارب الاغتراب للتشرف بهذا الشرف والتدرج إلى مدارج تلك الشرف ومنهم العالم العامل علي رضا بن عيد المؤمن البوسنوي... قد حضر في عدة من الأعوام مجلس هذا العاجز... فاجزته إجازة عامة بأن يروى مني ما يصح روايته عني ويستند إلي ما وقع ابتدأه مني في أي وقت شاء وفي أي مكان شاء وعلى أي شخص شاء...

Sejid Ahmed Izet, sin Husejna Arifa Divrigija (as-Sayyid Aḥmad ‘Izzat b. Ḥusayn ‘Ārif ad-Dīwriḡī).⁴¹ Idžazetnama je najvjerojatnije izdata u Istanbulu.

Dimenzije su 20,4x14. Povez je od ukrasnog reljefnog papira, svijetlozelene boje, s floralnim motivima. Primjetna su veća oštećenja na vanjskim koricama. Na prednjoj vanjskoj korici zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Tekst je vještom rukom ispisan u 8 redaka, *nash* pismom. Na početku je lijepo urađen unvan u zlatnožutoj boji, u obliku cvijeca sa grančicama i listovima. Korišteno je crno mastilo, slabe kvalitete i nepostojano na dodir s vlagom. Interpunkcijski i ukrasni znakovi ispisan su zlatnom bojom. Papir je tanji, gladak, žučkaste boje, bez vodenog znaka. Vidljiva su manja oštećenja na rubovima stranica. Tekst je uokviren debelom zlatnožutom trakom, ojačanom s vanjske strane dvjema, a s unutrašnje jednom tankom linijom crne boje. Listovi su s kustodama i naknadno dopisanom folijacijom grafitnom olovkom.

Nema podataka o mjestu ni godini izdavanja diplome. Idžazetnamu je ispicao nama nepoznati kaligraf ili, možda, sam njen izdavač Ali Riza, sin Abdulmumina Bošnjaka, a svojeručnim potpisom i pečatom ovjerio je spomenuti učitelj.⁴² Na pečatu je čitljivo ime učitelja (السَيِّدُ أَحْمَدُ عَزَّت). Sudeći po papiru, idžazetnama je izdana, najvjerojatnije, u drugoj polovini 19. stoljeća.

14. Idžazetnama Turki-zade hadži Mustafe (al-ḥāḡḡ Muṣṭafā b. Šāliḥ b. Ḥalīl Turkī-zāde) koju mu je za učenje Džezulijeve zbirke salavata *Dalā’il al-ḥayrā*⁴³ dao Omer, sin Abdulkerima (‘Umar b. ‘Abdulkarīm b. ‘Abdurrasūl al-Makkī)⁴⁴. Izdata je u Meki u mjesecu zul-kadetu 1241/1826. godine. Čuva se pod signaturom R-334/2. Nalazi se na listu 74a.

Dimenzije su 15,3x10,5. Povez je kožni, s preklopom i u prilično dobrom stanju. Lijepo urađene rozete s floralnim motivima i zlatnim ukrasima obogaćuju vanjske strane korica i preklop. Na prednjoj strani vanjskih korica zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa.

41 Porijeklom iz mjesta Divriḡi kod Sivas.

42 وأرجو من هذا الفاضل أن لا ينساني في مظان الإجابة عن دعائه الخالص، ربنا لا تزغ قلوبنا بعد إذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة... والحمد لله تعالى بحمده وأنا الفقير إليه سبحانه وتعالى السيد أحمد عزت بن حسين عارف الديوريكي غفر لهما.

43 فقد أسمعني شيئاً من دلائل الخيرات للإمام الجزولي

44 Rođen 1185. godine u Meki. Bio je poznat kao vrstan učenjak i muhaddis. Umro je također u Meki 1247. godine. (vidjeti više u: ‘Abdurrahmān al-Mu‘allimī, *A ‘lām al-Makkiyyīn min al-qarn at-tāsi’ ilā al-qarn ar-rābi’ ‘ašar al-ḥiḡriyy*, Mu’assasa al-Furqān li at-turāt al-islāmiyy, 2000, str. 118-119).

Unutrašnju stranu korica krase različiti floralni motivi u obliku koncentričnih krugova s tačkama različite debljine ucrtanim na ukrasnom papiru. Tekst je ispisan u 13 redaka, na arapskom jeziku, *nash* pismom bez vokalizacije i ne u najvještijem maniru. Korišteno je crno mastilo slabog kvaliteta, porozno na dodir s vlagom. Papir je tanak, žućkaste boje. Na rubovima stranica primjetna su manja oštećenja, kao i različite mrlje koje ne remete čitljivost teksta. Stranica na kojoj se nalazi idžazetnama sadrži i dio teksta ranijeg djela. Raniji tekst, kao i idžazetnama, uokvireni su debljom zlatnom trakom ojačanom s obje strane tankom crnom linijom. Nema interpunkcije, a folijacija je naknadno upisana grafitnom olovkom. Tekst idžazetname prelazi prostor predviđen za ispis teksta. Na kraju idžazetname učitelj navodi da je on lično ispisao ovu idžazetnamu.⁴⁵

15. Idžazetnama hadži Mustafa-age (al-ḥāḡḡ Muṣṭafā b. Šālīḥ) koju mu je za učenje Džezulijeve zbirke salavata *Dalā'il al-ḥayrāt*⁴⁶ dao hadži Hasan Muslimović (al-ḥāḡḡ Ḥasan), muderis Muradije medrese u Gradačcu. Izdata je 3. džumadel-ahira 1241/1826. godine. Mjesto izdavanja idžazetname nije navedeno. Čuva se pod signaturom R-334/3. Nalazi se na listu 74b.

Dimenzije su 15,3x10,5. Opis poveza, korica i papira je isti kao kod rukopisa R-334/2. Tekst je ispisan u 18 redaka, na arapskom jeziku, *nash* pismom, bez vokalizacije. Korišteno je crno mastilo slabog kvaliteta, porozno na dodir s vlagom. Osnovni tekst nije uokviren niti obogaćen iluminacijama. Iznad i s desne strane teksta, vjerovatno naknadno, povučena je linija crvene boje. Nema interpunkcijskih znakova, a folijacija je naknadno upisana grafitnom olovkom.

Ispod teksta idžazetname nalazi se pečat izdavača na kojem je čitljivo njegovo ime Tawakkulī 'alā Ḥāliqī, 'abduhū Ḥasan (توكلّي علي خالقي، عبده). (حسن).

16. Idžazetnama Muhameda Fadlulaha Šerifovića (as-Sayyid Muḥammad Faḍlullāh Šarīf-zāde)⁴⁷ koju mu je iz kaligrafije⁴⁸ izdao njegov učitelj

45 وكتبه الفقير عمر بن عبد الكريم بن عبد الرسول المكي الحنفي عفي عنهم

46 قد استجاز مني الأخ الصادق الحاج مصطفى آغا بن صالح آغا قراءة دلائل الخيرات... فأجزناه كما أجازنا... حسين أفندي المقتي بمدينة پرشتنه... منتهيًا سند شبيخي إلى الشيخ سليمان الجزولي

47 Mustafa Jahić je u *Katalogu Historijskog arhiva Sarajevo*, I, Sarajevo, 2010, str. 34, greškom naveo ime Fejzulah. Kod Ahmeda Mehmedovića stoji da je riječ o Muhamedu Fadil-paši Šerifoviću. (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 493).

48 إن علم الكتابة علم شريف وفن لطيف... فكان له نعم الذخيرة. الطالب الكامل السيد محمد فضل الله المعروف بشريف زاده... وأجزت له بأن يروي عني ما يجوز لي روايته من كتاب وتقرير... وهذا مما انتهى إلينا من سيد الخطاطين.

Ismail Zihni (Ismā‘īl aḏ-Ḍihnī)⁴⁹ 1237/1821-22. godine. Mjesto izdavanja idžazetname nije navedeno. Čuva se pod signaturom R-275/1. Nalazi se na listovima 1b-7b.

Dimenzije su 16,2x11. Tekst je na arapskom jeziku i vokalizovanim *nash* pismom ispisan je u 9 redaka s izuzetkom prve i posljednje stranice. Papir je žućkaste boje i tanji. Nema većih oštećenja. Povez je kartonski sa iscrtanim motivima u plavoj, crvenoj i žutoj boji. Na prednjoj strani vanjskih korica zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Tekst je sa kustodama. Folijacija je naknadno upisana grafitnom olovkom. Tekst je uokviren debljom zlatnom trakom ojačanom sa dvije tanke crne linije s vanjske i jednom s unutrašnje strane. Unvan je obogaćen floralnim motivima u zlatnoj, zelenoj i narandžastoj boji. Interpunkcijski znakovi okruglog su oblika zlatnožute boje i omeđeni su tankom crnom linijom. Na listovima 3a, 6b i 7b utisnut je pečat Arhiva grada Sarajeva. Na posljednjoj stranici (7b) ispisano je nekoliko ukrasnih zlatnožutih krugova kao vid iluminacije.

17. Prijepis idžazetname Muhameda, sina Nedžmudina (Muḥammad b. Nağmuddīn)⁵⁰ iz tefsira, hadisa i fikha.⁵¹ Budući da idžazetnama nije do kraja prepisana, nije poznat njen izdavač. Tekst ovog rukopisa završava se imenima učenikā kod kojih je učio izdavač ove idžazetname.⁵² Mjesto i datum izdavanja idžazetname nisu poznati. Čuva se pod signaturom R-474/3. Nalazi se na listovima 25a-26a.

Dimenzije su 19,5x14,5. Tekst je u 25 redaka ispisan *nash* pismom bez vokalizacije. Prepisivač je Abū Bakr b. Walī b. Muḥammad b. Ḥasan iz Travnika.⁵³ Napisana je na arapskom jeziku. Papir je žućkast, srednje debljine. Povez je kožni, s utisnutim rozetama na koricama i preklopu. Vidljiva su oštećenja na koricama i papiru. Na prednjoj strani vanjskih korica zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Unutrašnje strane korica su bez iluminacija. Korišteno je crno mastilo

49 Ismail Zihni (Ismā‘īl Ḍihnī b. Muḥammad-efendi as-Sarā‘ī) živio je u drugoj polovini 18. i početkom 19. stoljeća. Porijeklom je iz Konjica. Učio je kod hadži Hasana Misrija (ḥāğğ Ḥasan al-Wafā‘ī al-Miṣrī). Osim mushafa, iza sebe je ostavio niz značajnih kaligrafskih prijepisa. (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 533).

50 U originalu piše Nağimuddīn (ناجم الدين), ali smo ostavili Nağmuddīn zbog toga što nismo naišli na upotrebu tog imena u literaturi, ali smo se istovremeno i oslonili na podatke iz kataloga u kojem je ovaj rukopis obrađen.

51 أجزت له... أن يروي جميع ذلك عني وينقله مني وأن يروي شائر ما يتعلّق بالرواية من تفسير وحديث وأصول وفروع ومسوموع ومطبوع

52 وأنا أروي عن شيخ مشايخ الإسلام... أبي يحيى ذكريا الأنصاري الشافعي إجازة مكتوبة... وعن سيد العلامة... مولانا يوسف بن الحسن الحسيني الحسيني وعن الشيخ الإمام شمس الملة والدين محمد بن إبراهيم السمدسي وغيرهم

53 Vidi: Mustafa Jahić, *Katalog Historijskog arhiva Sarajevo*, I, str. 379-380)

slabe kvalitete, porozno na dodir s vlagom. Osnovni tekst nije uokviren, sa kustodama je i naknadno upisanom folijacijom grafitnom olovkom.

18. Idžazetnama Fadil-paše Šerifovića⁵⁴ (as-Sayyid Muḥammad Fāḍil b. as-Sayyid Muṣṭafā Nūruddīn Šarīf-zāde) koju mu je šejh Jasin Širvani Dagistani (aš-Šayḥ al-ḥāḡḡ Yāsīn aš-Širwānī ad-Dāḡistānī)⁵⁵ dao za učenje zbirke dovā *al-Ḥizb al-a'zam wa al-aḡkār al-aḡnam aš-šar'iyya* i Džezulijeve zbirke salavata *Dalā'il al-ḥayrāt*.⁵⁶ Idžazetnama je izdata u drugoj dekadi mjeseca redžeba 1269/20–29. aprila 1853. godine. Mjesto izdavanja nije navedeno. Čuva se pod signaturom R-804/3. Nalazi se na listovima 108b-109b.

Dimenzije su 15x10. Tekst je ispisan u 11 redaka vokalizovanim *tuluṭ* pismom, na arapskom jeziku. Povez je kožni, originalan i u dobrom stanju. Vanjsku stranu korica i preklap krase ornamenti s floralnim motivima gdje dominira zlatnožuta boja. Na zadnjoj strani rukopisa zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Povez je obložen u platneni okvir zelene boje. Rukopis se čuva u originalnoj kožnoj futroli s preklopom, koja je djelomično oštećena. Vanjska strana futrole ima zlatni okvir ojačan sa dvije zlatne linije s vanjske i unutrašnje strane. Papir je tanak, žućkaste boje. Tekst je uokviren zlatnožutom trakom ojačanom s vanjske strane dvjema crnim i jednom crvenom linijom, a s unutrašnje jednom crnom linijom. Nema unvana, ali tekst je ispisan vještom rukom. Interpunkcija ima oblik kruga u zlatnoj boji, obrubljenog tankom crnom linijom. Listovi su s kustodama, a folijacija je naknadno dopisana grafitnom olovkom. Pri dnu posljednje stranice idžazetname nalaze se simetrično iscrtani floralni motivi u vidu grančica s listovima u zlatnožutoj boji. Između njih je utisnut pečat učitelja. Ime u pečatu je čitljivo Šayḥ Yāsīn Dāḡistānī (شيخ ياسين داغستاني).

54 Rođen je 1802. godine u Sarajevu. Školovao se u Sarajevu i Istanbulu. Nosio je titulu sejida i nakibul-ešrafa, te je radio kao imam i hatib Careve džamije u Sarajevu. Obnašao je funkcije sarajevskog kadije, sarajevskog muteselima, beogradskog kadije s rangom mule, zapovjednika rezervnih konjanika sandžaka Zvornik i Hercegovina. Bio je pripadnik melevlija u tekiji na Galati. Obnašao je još niz funkcija, učestvovao u izgradnji i obnovi mnogih objekata u Sarajevu. Smatra se jednim od najvećih sarajevskih vakifa. Nakon okupacije Bosne 1878. godine odlazi u Tursku, gdje je ostao do kraja života. Umro je 1882. godine u Istanbulu. (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 493-494).

55 Rođen u Širvanu, porijeklom iz Medine. Bio je nastanjen u Meki kao muhadžir. (v. Haso Popara, *Katalog Historijskog arhiva Sarajevo*, II, Sarajevo, 2011, str. 281).

56 فقد أجزت السيد محمد فاضل بن السيد مصطفى نور الدين الشهير بشريف زاده نسبا والبوسنوي مولدا والمولوي طريقة بقرائة حزب الأعظم والأندكار الأفخم الشرعية والدلائل الخيرات الشريفة

19. Idžazetnama Fadil-paše Šerifovića (Sayyid Muḥammad Fāḍil-pāšā) koju mu je za učenje zbirke virdova mevlevijskog tarikata⁵⁷ dao Muhamed Kudretullah⁵⁸ (Sayyid Muḥammad Qudratullāh b. Sayyid Ṣaḥīḥ Aḥmad-dede Efendi). Idžazetnama je izdata 9. zul-hidždžeta 1361/9. decembra 1845. godine u Istanbulu. Čuva se pod signaturom R-804/6. Nalazi se na listu 141b.

Dimenzije su 15x10. Tekst je ispisan u 17 redaka *nasta'liq* pismom. Opis korica, papira i okvira u kojem je smješten tekst identičan je kao kod rukopisa R-804/3. Jedan dio idžazetname je na arapskom, a drugi na turskom jeziku. Idžazetnamu je svojeručno ispisaio učitelj Muhamed Kudretullah. Na kraju se nalazi pečat učitelja s imenom Sayyid Muḥammad Qudratullāh al-Mawlawī (سَيِّد مُحَمَّد قُدْرَةُ اللّٰه المَوْلٰوي).⁵⁹

20. Idžazetnama književnika Sulejman-efendije Pruččaka⁶⁰ (al-ḥāḡḡ Sulaymān-efendī al-Āqḥiṣārī) koju mu je za učenje Džezulijeve zbirke salavata *Dalā'il al-ḥayrāt* i Šazilijeve zbirke dova *Ḥizb al-baḥr*⁶¹ izdao Ahmed, sin Mustafe (Aḥmad b. Muṣṭafā b. Aḥmad al-Āqḥiṣārī). Čuva se pod signaturom R-699/1. Nalazi se na listu 1b-2b. Nema podataka o mjestu i godini izdavanja idžazetname.

Dimenzije su 16x10. Tekst je tupim perom ispisan u 17 redaka *ta'liq* pismom. Rukopis se čuva u originalnoj kožnoj futrolji s preklpom. Oštećen je vlagom i crvotočinom. Rozete s floralnim motivima krase zadnju koricu i preklap. Papir je tanji, žućkaste boje i s vodenim znakom evropskog porijekla. Listovi su djelomično oštećeni, dohvaćeni su vlagom i izlizani. Zbog mjestimičnih oštećenja pojedine dijelove teksta nije moguće pročitati. Listovi su bez kustoda, a folijacija je naknadno dopisana grafitnom olovkom.

57 ورد شريف وأوراد لطيفلرينك لمرضاة الله تعالى وقتلري اولدقچه قراءتنه بالصدق والاخلاص طالب اولان مظهر لطف خدا سيّد محمد فاضل پاشا زاد الله صدقه وسعيه بعد ادائ صلوات الصبح أوراد شريف قراءتنه دوام بيوروب موفق تحصيل رضاي جناب خدا...

58 Godine 1845. Fadil-paša Šerifović boravio je u Istanbulu. Tu je pristupio mevlevijama u tekiji na Galati. (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 493).

59 U cijelosti prekućani tekst idžazetname arapskim pismom, kao i detaljan kataloški opis vidjeti u: H. Popara, *Katalog Historijskog arhiva Sarajeva*, II, str. 283-284). Na listovima 141b-143a istog rukopisa nalazi se zbirka salavata šejhova mevlevijskog reda na arapskom, turskom i perzijskom jeziku.

60 Živio je u drugoj polovini 17. i prvoj polovini 18. stoljeća. Nema podataka o njegovom školovanju. (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 427).

61 الحاج سليمان أفندي الأقصاري لطف الله به في الدارين آمين... فقد طلب مني الإجازة بقراءة كتاب دلائل الخيرات للإمام الهمام أبي عبد الله الجزولي المغربي وقراءة حزب البحر للقطب الكبير سيدنا ومولانا أبي الحسن الشاذلي... فأجزت له بهما...

Na listu 2b nalazi se bilješka (kasnijeg) vlasnika rukopisa po imenu Nūḥ. Iznad te bilješke nalazi se okrugli pečat sa čitljivim imenom Nūḥ (صاحب نوح).

21. Idžazetnama Salih-efendije, sina hadži Hasana Mostarija (Ṣāliḥ-efendi b. al-ḥāğğ Ḥasan al-Mostārī al-Bosnawī), koju mu je iz nasljednog prava⁶² izdao hadži Osman, sin Omera (al-ḥāğğ ‘Uṭmān b. ‘Umar al-Aḥṣaḥawī).⁶³ Čuva se pod signaturom R-60. Nalazi se na listovima 1b-4a. Idžazetnama je izdata 1244/1829-30. godine. Nije zabilježeno mjesto izdavanja idžazetname.

Dimenzije su 18,5x13. Povez rukopisa je polukožni i bez preklopa. Tekst je ispisan u 15 redaka *ta’līq* pismom, na arapskom jeziku, vještom rukom i u sitnijem formatu. Mastilo je crne boje i postojano na dodir s vlagom. Samo je na listu 2a tekst naknadno nadvučen grafitnom olovkom u dijelu gdje su spomenuta imena učitelja i učenika. Na listu 1b nalazi se unvan zlatnožute boje u obliku kupole, u kojem nije upisan tekst.⁶⁴ Osnovni tekst idžazetname uokviren je debljom zlatnožutom linijom. Interpunkcijski znakovi okruglog su oblika zlatnožute boje. Listovi su s kustodama, a folijacija je naknadno dopisana grafitnom olovkom. Papir je tanji, žućkaste boje i s vodenim znakom evropskog porijekla. Rukopis je u dobrom stanju, ali može se primijetiti da su listovi mjestimično na rubovima dohvaćeni vlagom.

Na listu 4a, nakon završetka teksta idžazetname, nalazi se svojeručni potpis učitelja.⁶⁵ Iznad potpisa utisnut je njegov okrugli pečat sa čitljivim imenom.⁶⁶ Veći dio ovog lista zauzimaju u zlatnožutoj boji lijepo iscrtani floralni motivi stabla čije grane se nebrojeno puta isprepliću.

62 الحاج عثمان بن عمر الأسخوي أوصله إلى معرفة أجلّ النعماء وأكمله بدوام عيوديته شكر آلائه فقد استجاز مني الفاضل... صالح أفندي بن الحاج حسن البوسنوي في الأصل الموستاري... وهو قرء مني الفرائض... فأجزت له اقرء الفرائض...

63 Biografski podaci o učitelju i učeniku nisu poznati. Treba istaći da je autor izdao idžazetname još dvojici učenika iz Bosne: Aḥmadu b. Muḥammadu al-Bosnawīju i Mustāfi Fahīmu b. Aḥmadu al-Aqḥiṣārīju (v. Osman Lavić, GHB, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, sv. X, London – Sarajevo, 2002, str. 385; O. Lavić, NUBBiH, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, London – Sarajevo, 2011, str. 438-439). Tekst idžazetname identičan je u sva tri primjerka.

64 Iznad kupole naknadno je olovkom upisana arapskim pismom riječ *iğāzatnāma*.

65 U potpisu stoji: الفقير الحقيير الحاج عثمان بن عمر

66 U pečatu stoji: أمور من فضل رب عثمان

22. Idžazetnama Ahmeda Muhtarija⁶⁷ (Aḥmad al-Muḥtārī), koju mu je iz kaligrafije⁶⁸ izdao Ismail Zihni (Ismā‘īl aḏ-Ḍihnī). Čuva se pod signaturom R-62 i nalazi se na listovima 1b-7b.⁶⁹ Prepisana je 1237/1821-22. godine. Nije zabilježeno mjesto izdavanja idžazetname.

Dimenzije su 18x12,5. Povez je kartonski. Vanjske korice ukrašene su ebru papirom. Na prednjoj strani vanjskih korica zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Unutrašnje strane korica su bez iluminacija. Na prednjoj unutrašnjoj strani korica i predlistu grafitnom olovkom upisana je signatura rukopisa. Na listu 8a i 8b nalaze se kaligrfske probe imena Muḥammad, bismile (besmele) i sl. Papir je žućkaste boje, tanji i s vodenim znakom evropskog porijekla. Mjestimično su vidljiva manja oštećenja i mrlje koja ne utječu na čitljivost teksta. Tekst je ispisan vokaliziranim *nash* pismom, kaligrafski vještim manirom, u 9 redaka. Korišteno je mastilo crne boje, postojano na dodir s vlagom. Tekst je uokviren tamnozelenom trakom pojačanom po jednom crnom tankom linijom s unutrašnje i vanjske strane. Na listu 1b ta traka formira luk s unvanom u kojem se naziru floralni motivi, bez ispisanog teksta. Interpunksijski znakovi su u obliku višekrake zvijezde. Omeđeni su crnom i s unutrašnje strane zelenom linijom. Za razliku od mastila korištenog za osnovni tekst, čini se da je zelena boja za interpunkciju i okvir teksta nepostojana na dodir s vlagom. Imena učenika, učitelja i još nekoliko osoba u lancu prenosilaca naknadno su nadvučena grafitnom olovkom. Tekst je s kusto-dama i naknadno upisanom folijacijom.

23. Idžazetnama šejha Hašima Magzaliya (Hāšim al-Mağzālī?)⁷⁰, koju mu je za učenje Kur’ana prema deset priznatih kiraeta⁷¹ dao Husejn, sin hadži Hamze (Ḥusayn b. al-ḥāğğ Ḥamza al-‘Īnāsī?).⁷² Čuva se pod signaturom

67 Ahmed Muhtari Burek je sarajevski kaligraf iz prve polovine 19. stoljeća. Porijeklo vodi iz porodice Burek (Buregić). Sin je pjesnika i kaligrafa Abdulaha Bureka, a unuk kaligrafa Ahmeda Gazganija (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 95).

68 فيقول العبد الفقير... اسماعيل الذهني أن علم الكتابة علم شريف وفن لطيف... فكان له نعم الذخيرة الطالب الكامل أحمد المختاري فلما رأته زاحم الفحول... استخرت الله تعالى وأجزته بأن يروي عني ما يجوز لي روايته من كتابه وتقدير... وأجزته أيضا بتعليم الطالبين والرفق بالراغبين وأن يكتب في آخر مکتوبته أحمد المختاري...

69 Idžazetnama je prvi put predstavljena naučnoj javnosti kroz katalošku obradu Hamze Lavića (v. Hamza Lavić, HAS, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, III, Sarajevo, 2022, str. 177-178).

70 Nisu nam poznati širi biografski podaci o ovom autoru. Navedeno čitanje imena nije definitivno.

71 فلما رأى ذلك الفاضل الكامل... السيد حافظ سليمان رشدي بن أحمد البولاني (٩) قرأ القراءة المتكاثرة للأمة السبعة والعشرة... فأجزته وأذنت أن يعلمه ما لمن رأى أهلا لذلك متى شاء في أي مكان شاء سائلا...

72 Nema poznatih biografskih podataka. Navedeno čitanje imena nije definitivno, ali u potpisu na kraju idžazetname možemo vidjeti autorovo mjesto rođenja, kao i mjesto boravka (Istanbul).

R-63/2. Nalazi se na listovima 15b-17a.⁷³ Prepisana je 1255/1839. godine. Mjesto izdavanja je, najvjerovatnije, Istanbul.

Dimenzije su 18x12. Rukopis je bez poveza. Papir je žućkast, tanak i bez vodenog znaka. Tekst je u 17 redaka ispisan *ta'liq* pismom bez vokalizacije. Korišteno je mastilo crne boje, porozno na dodir s vlagom. Osnovni tekst nije uokviren. Nema iluminacija, kao ni interpukcijskih znakova, a listovi su s kustodama i naknadno upisanom folijacijom.

Na listu 17a ispod osnovnog teksta idžazetname nalazi se svojeručni potpis učitelja. Ispod potpisa nalaze se dva pečata učitelja, okruglog oblika, sa čitljivim imenom as-Sayyid Ḥusayn (السيد حسين). Idžazetnama završava datumom izdavanja idžazetname, a to je mjesec muharrem 1255. godine.

IDŽAZETNAME IZ RUKOPISNE ZBIRKE NACIONALNE I UNIVERZITETSKE BIBLIOTEKE BOSNE I HERCEGOVINE

24. Idžazetnama Ahmeda Refika, sina Osmana Hamdija Bosnevlja (Aḥmad Rafiq b. 'Uṭmān al-Ḥamdī al-Bosnawī), koju mu je iz tradicionalnih i racionalnih znanosti⁷⁴ izdao Muhamed Muhjidin, sin Alija Dagistanija (as-Sayyid Muḥammad Muḥyiddīn b. as-Sayyid 'Alī aṭ-Ṭaḡistānī). Čuva se pod signaturom Rs 371. Napisana je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 1b-7a. Prepisana je 1288/1872. godine. Nema podataka o mjestu izdavanja ili prijepisa.

Dimenzije su 22x14. Povez je polukožni. Vanjska strana korica obložena je ebru papirom. Na kraju rukopisa nalazi se jedan prazan list. Papir je žute boje, tanak i s vodenim znakom evropskog porijekla. Vidljiva su manja oštećenja od vlage. Tekst je ispisan u 17 redaka *ta'liq* pismom bez vokalizacije. Korišteno je mastilo crne boje postojano na dodir s vlagom, dok su crvenom bojom označeni samo istaknutiji dijelovi poput imena učenika ili dijelovi gdje započinje nova tematska cjelina.

Tekst je uokviren širokom zlatnožutom trakom koja je s unutrašnje strane pojačana tanjom zlatnožutom trakom, a s vanjske strane dvjema tankim crnim i jednom crvenom linijom. Dosta pažnje posvećeno je iluminacijskim ukrasima ovog tipa. Na listu 1b nalazi se unvan u obliku kupole satkan od floralnih motiva grančica i listova. *Besmela* je smještena odvojeno od osnovnog teksta. Interpunkcijski znakovi imaju oblik kružnica

73 Nalazi se u istom kodeksu kao i rukopis R-63/1 na koji se tematski naslanja, a vjerovatno je izdavač i prepisivač idžazetname koju obrađujemo, Ḥusayn b. al-ḥāḡḡ Ḥamza, prepisivač i prvog dijela kodeksa.

74 فيقول العبد الفقير الى الله الغني السيد محمد محي الدين بن السيد علي الطاغستاني أن العلم أعلى الفضائل... أحمد رفيق بن عثمان الحمدي البوسني... قد حضر في عدة من الأعراس مجلس هذا العاجز المستهام واستوعب من العلوم كلياتها وجزئياتها وحصل منها منقولاتها ومعقولاتها... أجزت له إجازة عامة في مطالعة الكتب الفاهرة

ispunjenih zlatnožutom bojom. Na istom listu (1b) nalazi se stari pečat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine.⁷⁵ Na istom listu upisan je i inventarni broj rukopisa. Tekst je s kustodama i naknadno upisanom folijacijom grafitnom olovkom. Na listu 7a nalazi se kolofon ispisan ispod osnovnog teksta idžazetname. Ispisan je pri dnu stranice i obogaćen je floralnim motivima zlatnožute boje. U kolofonu stoji podatak da je idžazetnamu prepisao as-Sayyid al-ḥāḡḡ Muḥammad Zakkī-dede al-Mawlawī 1288/1872. godine.⁷⁶ Na listu 7b, nakon teksta idžazetname, utisnut je pečat, vjerovatno muderisa Muhammeda.

25. Opća idžazetnama hadži Zulfikara Galiba, sina hadži Abdulaha Bosnevija (al-ḥāḡḡ Ḍulfiqār Ġālib b. al-ḥāḡḡ ‘Abdullāh al-Bosnawī), koju mu je iz racionalnih i tradicionalnih znanosti⁷⁷ izdao Ahmed Asim, sin Muhameda Kumlidževija (Aḥmad ‘Āsim b. Muḥammad al-Kūmliḡawī).⁷⁸ Čuva se pod signaturom Rs 372. Nalazi se na listovima 1b-7a. Idžazetnama je izdata 1308/1891. godine. Nema podataka o mjestu izdavanja idžazetname.

Dimenzije su 20,5x13. Povez je kartonski i novijeg datuma. Papir je žute boje, deblji i bez vodenog znaka. U dobrom je stanju i nema većih oštećenja. Tekst je na arapskom jeziku ispisan u 13 redaka *ta liq* pismom, bez vokalizacije. Korišteno je mastilo crne boje postojano na dodir s vlagom, dok je crvenom bojom ispisan samo ime učenika. Na listu 1b nalazi se stari pečat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine te inventarni broj rukopisa. Tekst je s kustodama, a folijacija je naknadno upisana grafitnom olovkom. Tekst nije uokviren i ne sadrži interpunkcijske znakove niti dodatne iluminacije. Na listu 7a nalazi se svojeručna ovjera učitelja⁷⁹ i njegov pečat u kojem stoji njegovo ime.

75 Tekst u pečatu glasi: Narodna biblioteka / N.R. BiH Sarajevo

76 حزره السيد الحاج محمد زكي ده ده المولوي غفر الله ذنوبه وستر عيوبه سنة ١٢٨٨ من الهجرة

77 فطلب مني الإجازة العالم الفاضل والعامل الكامل شكر الله سعيه المولى الحاج ذو الفقار غالب بن الحاج عبد الله البوسنوي اناله الله تعالى مراده في الدنيا ويوم التنادي لما قرأ علي المنقول والمعقول فاستخبرته فوجدته جيداً وحقيقة لإجازتي فأجزته

78 Nije nam poznata njegova biografija. U katalogu stoji al-Kūmliḡawī, ali ostavlja-mo mogućnost čitanja kao Gumulḡinawī. Vjerovatno je riječ izvedena iz toponima Gūmūlcine (Komotini). U knjizi *Osmanlı yer adları* nalazimo da se naziv كوملجنه poklapa sa toponimom Gūmūlcine. (v. Tahir Sezen, *Osmanlı yer adları (alfabetik sırayla)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006, str. 674).

79 وأنا الفقير أحمد عاصم بن محمد الكوملجوي (الكوملجوي؟) سنة ثمان وثلاثمئة بعد الألف

26. Idžazetnama Saliha Rifki-efendije Nalića (Šālih Rifqī b. al-ḥāḡḡ Yūsuf al-Bosnawī Īzwarniqawī)⁸⁰ iz islamskog nasljednog prava⁸¹, koju mu je izdao hadži Ahmed Hulusi, sin hadži Muhameda (al-ḥāḡḡ Aḥmad Ḥulūṣī b. al-ḥāḡḡ Muḥammad al-Filibawī). Čuva se pod signaturom Rs 373. Napisana je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 1b-4b. Idžazetnama je izdata 1317/1900. godine. Nema podataka o mjestu izdavanja ili prijepisa.

Dimenzije su 23,5x18. Rukopis je bez poveza. Papir je žute boje, tanji, bez vodenog znaka. Nisu primjetna veća oštećenja. Tekst je ispisan u 15 redaka *nash* pismom, bez vokalizacije. Korišteno je mastilo crne boje, postojano na dodir s vlagom, a crvenom bojom ispisani su samo istaknutiji dijelovi poput besmele, imena učitelja, učenika ili prenosilaca.

Tekst nije uokviren, bez unvana je i bez posebnih iluminacija. Ne sadrži interpunkcijske znakove. Nema kustoda, a folijacija je naknadno dopisana grafitnom olovkom. Prije početka idžazetname, na listu 1b upisano je ime učenika. Na listu 2b smješten je stari pečat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine. Na istom listu upisan je i inventarni broj rukopisa. Na listu 4b nalazi se potpis učitelja⁸² i pečat sa njegovim imenom Aḥmad Ḥulūṣī (أحمد خلوصي) kao ovjera idžazetname od strane njenog izdavača.

27. Idžazetnama Muharema, sina Abdulaha Bosnevića (Muḥarrām b. ‘Abdullāh al-Bosnawī), koju mu je 1289/1873. godine za učenje zikra⁸³ izdao šejh rufajjskog tarikata hafiz Ibrahim-efendija (Ibrāhīm-efendi) u tekiji Taḥtālī-bābā u Pirotu. Čuva se pod signaturom Rs 408/1. Tekst idžazetname je na osmansko-turskom jeziku. Nalazi se na listu 67a.

Dimenzije su 17,5x11. Povez je kožni, s preklopom. Papir je žućkast, deblji, s vodenim znakom evropskog porijekla. Vidljiva su manja oštećenja od vlage. Tekst je ispisan u 13 redaka *nash* pismom. Zikr je vokali-

80 Rifki-efendija Nalić (Hadžijusufović) rođen je u Zvorniku 1848. godine. Po završetku Podrinjske medrese u Zvorniku školovanje je nastavio u Istanbulu. Bio je dugogodišnji i posljednji muderris medrese u Bijeljini. Umro je 2. aprila 1933. godine. (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 395-396). Podatke o druge dvije idžazetname iz racionalnih i tradicionalnih znanosti koje je dobio Salih Rifki-efendija Nalić vidjeti u: Haso Popara, „Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke...“, str. 28.

81 فأجزت له بإقراء الفرائض وأنا قرأتها من...

82 إجازة العبد الفقير إلى أطفاف ربه الغني الحاج أحمد خلوصي بن الحاج محمد الفلوي غفر (الله) لهما ولواديهما

83 Riječ je o zikru na arapskom jeziku koji se nalazi na istoj stranici kao i idžazetnama. Zikr je ispisan istim mastilom i identičnim rukopisom, što ukazuje na to da je idžazetnama izdata upravo kao dozvola za njegovo učenje.

ziran, dok je potpis učitelja bez vokalizacije.⁸⁴ Korišteno je crno mastilo. Okvir je zelene boje sa stiliziranim floralnim motivima. Nema dodatnih iluminacija ni interpunkcijskih znakova.

28. Idžazetnama Muharema, sina Abdulaha Bosnevića (Muḥarrām b. ‘Abdullāh al-Bosnawī), koju mu je 1299/1882. godine za učenje zbirke dova *Dalā’il al-ḥayrāt*⁸⁵ u Plovdivu, u Bugarskoj, izdao Muhamed Emin, sin Hasana (Muḥammad Amīn b. Ḥasan).⁸⁶ Čuva se pod signaturom Rs 408/2. Napisana je na arapskom jeziku i nalazi se na listu 71a-b.

Dimenzije su 17,5x11. Kao i u rukopisu 408/1 povež je kožni, s preklupom. Papir je žućkast i industrijske proizvodnje. Tekst je vrlo vješto ispisan u 13 redaka vokaliziranim *nash* pismom. Mastilo je crne boje i postojano na dodir s vlagom. Crvenim mastilom ispisan je naslov idžazetname i nadvučene značajnije riječi, poput imena učitelja i učenika i sl. Određene nadtekstne skraćenice u službi netipične interpunkcije, koje služe za pravilno čitanje teksta su također u crvenoj boji. Folijacija je naknadno upisana grafitnom olovkom. Kako stoji u Katalogu NUBBiH⁸⁷, potvrdu da je riječ o Muḥammadu Amīnu Bošnjaku imamo na sljedećem listu (72a), gdje stoji bilješka da je al-ḥāḡḡ aš-šayḥ Bošnjak-zāde dobio idžazetnamu na bosanskom jeziku 13. muharrema 1298/15. decembra 1880. godine u Medini.⁸⁸

Na kraju idžazetname nalazi se pečat kao ovjera idžazetname.⁸⁹

29. Opća idžazetnama⁹⁰ Murada Fevzija, sina Osmana Prijepoljca (Murād Fawzī b. ‘Utmān al-Prepūlawī), koju mu je izdao Redžeb Rušdi, sin Saliha (Raḡab Rušdī b. Šāliḥ al-Urkubawī). Čuva se pod signaturom Rs

84 Potpis učitelja, a ujedno i tekst o izdavanju idžazetname:

طريق رفاعي الشيخ حافظ ابراهيم أفندي عن تكه تحتالي بابا عن بلده شهر كوي بيك ايكيروز سكران طقوز سنه سنه
ماه ربيع الأوله الدوغم ايجازات اشبو محلده قيد اولندي سنة ٨٩٩ ربيع أول

85 فإن الصالح والقابل بتلاوة دلائل الخيرات أمانا وحبينا في الله أعني به محرّم بن عبد الله بوسنوي أن يقرأها ويصححها عني فأجزتها بشروط التي... وأنا الفقير المحتاج إلي ربّه القدير معلّم صبيان الحاج حافظ محمّد أمين بن حسن...

86 Hadži hafiz Muhamed Emin-efendija Hadžijahić rođen je u Sarajevu 1837. godine. Školovao se u Sarajevu i u Istanbulu. Netom po osnivanju institucije mudževvida, postavljen je na to mjesto i službovao pune 24 godine. Bio je još i džuzhan i devrihan u Begovoj, a imam i hatib u Carevoj džamiji. Umro je 20. aprila 1892. godine.

87 V. Osman Lavić, NUBBiH, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, London – Sarajevo, 2011, str. 218-219.

88 مدينه منوره ده الحاج الشيخ أمين البوشناق زاده بوسنه دلبني والدوغم ايجازت ١٣ محرّم ١٢٩٨.

89 يا شفيع المذنبين اشفع لمحمّد أمين:

90 ومنهم صاحب الذهن الثاقب... مراد فوزي بن عثمان البره پولوي... قد حضر نادي هذا المسكين... أجزت له إجازة عامّة على أن يقمّم المقّمات... هذا يقول العبد المقتدر إلى الله الجليل رجب رشدي بن الصالح الأوركوبوي...

627/1. Idžazetnama je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 1b-11a. Ovaj rukopis je autograf, datiran 1322/1905. godine. Nema podataka o mjestu pisanja.

Dimenzije su 17,5x11. Rukopis je bez poveza. Na predlistu grafitnom olovkom ispisana je bilješka ćiriličnim pismom.⁹¹ Papir je žute boje, deblji, bez vodenog znaka. Vidljiva su oštećenja od vlage, posebno na rubovima stranica. Tekst je ispisano u 13 redaka *nash* pismom, bez vokalizacije, vrlo vješto i u kaligrafskom maniru, mastilom crne boje postojanim na dodir s vlagom. Crvenom bojom nadvučeno je ime učenika i ispisano naslov smješten u unvanu na listu 1b, gdje piše *iğāzatnāma*. Unvan je, ne u potpunosti precizno i vješto, iscrtan u obliku trougla u centralnom dijelu i s nizom drugih vertikalno i horizontalno postavljenih linija sa mjestimično ucrtanim nizom tačkica. Tekst je uokviren tankom crvenom linijom. Na istom listu (1b) nalazi se stari pečat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine pored kojeg je upisan i inventarni broj rukopisa. Znaci interpunkcije u obliku manjih krugova crvene su boje. Nema kustoda, a folijacija je upisana crvenim mastilom pri dnu stranice. Folijacija je upisana tek od lista 7b završno sa listom 11a. Međutim, riječ je o folijaciji koja nije dosljedna stvarnom redoslijedu stranica ovog rukopisa. Na listu 11a, kako smo već naveli, stoji bilješka iz koje razumijemo da je riječ o autografu. Ispod osnovnog teksta idžazetname nalazi se pečat učitelja i ovjera.⁹²

30. Idžazetnama Murada Fevzija, sina Osmana Prijepoljca (Murād Fawzī b. ‘Uṭmān al- Prepūlawī), koju mu je za učenje i prenošenje poznate zbirke dova *Dalā’il al-ḥayrā*⁹³ izdao Redžeb Rušdi, sin Saliha (Rağab Rušdī b. Šālīḥ al-Urkubawī).⁹⁴ Čuva se pod signaturom Rs 627/2. Idžazetnama je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 11b-13b. I ova idžazetnama je autograf. Nema podataka o vremenu i mjestu pisanja.

Dimenzije su 17,5x11. Opis poveza i papira je kao u prethodnoj idžazetnami (Rs 627/1). Tekst je ispisano u 13 redaka *nash* pismom, bez vokalizacije, vrlo vješto i u kaligrafskom maniru. Mastilo je crne boje.

91 U bilješki piše:

Ko nije pelin gut’o
Taj ne zna šta je slaz

Ko nije tužan bio
Taj ne zna šta je radost.

92 سنة من الهجرة النبوية قاله وكتبه الفقير إلى رحمة ربّه القدير رجب رشدي بن صالح في ٣٢٢ (١)
93 الحمد لله الذي هدانا إلى دلائل الخيرات والصلاة والسلام على من بالصلاة عليه تتمّ الصالحات... وتجرّع من ذلال أنهاره مراد فوزي بن عثمان البره پولوي... فأجزت له قراءة ورواية...

94 U ovoj idžazetnami nema potpisa i ovjere učitelja, ali idžazetnama (Rs 627/1) koja joj prethodi je autograf. Rukopis u obje idžazetname je isti i dio je istog kodeksa, tako da zaključujemo da je autor obje idžazetname isti.

Samo je ime učenika nadvučeno linijom crvene boje. Unvan nije posebno iluminiran, već je na prvom listu idžazetname (11b) iscrtan niz linija koje tvore pravilne geometrijske oblike. Znaci interpunkcije u obliku manjih krugova crvene su boje. Nema kustoda, a folijacija je nastavljena redosljedom koji je počeo na listu 7b prethodne idžazetname. Ispod osnovnog teksta idžazetname nalazi se pečat, vjerovatno učitelja.

31. Idžazetnama Murada Fevzija, sina Osmana Prijepoljca (Murād Fawzī b. ‘Utmān al-Prepūlawī), koju mu je za čitanje i prenošenje poznatog djela *Qaṣīda al-burda*⁹⁵ izdao Redžeb Rušdi, sin Saliha (Rağab Rušdī b. Šāliḥ al-Urkubawī).⁹⁶ Čuva se pod signaturom Rs 627/3. Idžazetnama je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 14b-16a. I ova idžazetnama je autograf. Nema podataka o vremenu i mjestu pisanja.

Dimenzije su 17,5x11. Opis poveza i papira je kao u prethodne dvije idžazetname (Rs 627/1 i Rs 627/2). Tekst je ispisan u 13 redaka *nash* pismom, bez vokalizacije i kaligrafskim rukopisom. Korišteno je mastilo crne boje postojano na dodir s vlagom. Ime učenika nadvučeno je crvenom linijom. Centralni dio unvana čini trougao kojeg presijecaju paralelne vertikalne linije sa strane. Tekst je uokviren tankom crvenom linijom. Interpunkcijski znakovi u obliku manjih krugova crvene su boje. Nema kustoda, a folijacija je nastavljena redosljedom koji je počeo na listu 7b idžazetname sa signaturom Rs 627/1. Ispod osnovnog teksta idžazetname nalazi se pečat učitelja.⁹⁷

32. Opća idžazetnama⁹⁸ Sarač-zade Abdulaha Mensura (Sarāč-zāde ‘Abdullāh Manšūr b. aš-šayḥ ḥāfiẓ Ibrāhīm-efendi as-Sarāyī), koju mu je izdao hadži Muhamed Tahir (Muḥammad Ṭāhir b. Sulaymān al-Bosnawī) kao dozvolu da može prenositi sve nauke koje je slušao kod njega. Čuva se pod signaturom Rs 678/1. Napisana je na arapskom jeziku, a nalazi se na listo-

95 وبعد فأنه قد طلب والتمس منّي فوزي بن عثمان البره پولوي، عمره الله تعالى، بالسند المتّصل إلى المؤلف فأجزت له قراءة البردة كما أجاز لي شخي أستاذي...

96 U ovoj idžazetnami, kao i u prethodnoj (Rs 627/2) nema potpisa i ovjere učitelja, ali na osnovu kaligrafskog ispisa i pečata zaključujemo da je riječ o istom autoru kao i u druge dvije idžazetname u istom kodeksu (Rs 627/1 i Rs 627/2).

97 Pečat u ovoj idžazetnami, za razliku od prethodne dvije, bolje je utisnut i može se čitati ime Rağab. Ostali dijelovi imena nisu do kraja čitki, ali se na osnovu parcijalno vidljivih slova može pretpostaviti o čemu je riječ.

98 أما بعد فيقول العبد الفقير الغريق في بحر التقصير الحاجّ محمد طاهر بن سليمان اليوسوي... إن من صرف مدّة طويلة من عمره في تحصيل العلوم العقلية والنقلية وحضر مجالس أفاضل الزمان... سراج زاده عبد الله منصور بن الشيخ الحافظ إبراهيم أفندي السرائي... ثم طلب منّي الإجازة... فأجزت له بأن يروي ما يسوغ عني رواية من العلوم نظرية عملية...

vima 1b-5a. Prijepis ovog rukopisa datiran je u prvoj dekadi muharrema 1279/29. juni – 8. juli 1862. godine.⁹⁹

Dimenzije su 18,5x12,5. Rukopis je bez poveza. Papir je žute boje, deblji i bez vodenog znaka. Rukopis je u dobrom stanju i bez oštećenja. Tekst je ispisan u 15 redaka *ta'liq* pismom bez vokalizacije. Korišteno je mastilo crne boje, postojano na dodir s vlagom. Na listu 1b nalazi se pečat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine. Na istom listu upisan je i inventarni broj rukopisa. Tekst nije uokviren i nema posebnih iluminacija. Tekst je s kustodama, bez folijacije i interpunkcijskih znakova. Rukopis je autograf. Ispod kolofona na listu 5a nalazi se potpis učitelja¹⁰⁰ i njegov pečat kao ovjera idžazetname.¹⁰¹

33. Idžazetnama Sarač-zade Abdulaha Mensura (Sarāč-zāde ‘Abdullāh Mansūr b. aš-šayḥ ḥāfiẓ Ibrāhīm-efendi as-Sarāyī), koju mu je za učenje i prenošenje poznate zbirke dova *Dalā'il al-ḥayrāt*¹⁰² izdao hafiz Ibrahim, sin Osmana (ḥāfiẓ Ibrāhīm b. ‘Uṭmān as-Sarāyī). Čuva se pod signaturom Rs 678/2. Napisana je na arapskom jeziku, a nalazi se na listovima 5b-6b. Idžazetnama je datirana u prvoj dekadi rebiul-evvela 1279/27. august – 5. septembar 1862. godine.

Dimenzije su 18,5x12,5. Rukopis je bez poveza. Opis papira, pisma i mastila identičan je opisu iz prethodne idžazetname (Rs 678/1) iz istog kodeksa. Tekst nije uokviren i nema iluminacija. Rukopis sadrži kustode, ali je bez folijacije i interpunkcijskih znakova. Idžazetnama je ovjerena pečatom učitelja sa čitljivim imenom ḥāfiẓ Ibrāhīm (حافظ إبراهيم). Na listu 6b ispod pečata idžazetname utisnut je pečat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine.

34. Opća idžazetnama Jusufa Sudija (Yūsuf Sūdī/Sawdī b. Ibrāhīm), koju mu je izdao nepoznati učitelj da od njega, pod utvrđenim i poznatim pravilima prenošenja hadisa, može prenositi sve što je slušao od njega.¹⁰³ Čuva

99 Konverziju datuma v. na stranici <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>

100 وأنا الفقير الغريق في بحر التقصير الحاج محمد طاهر بن سليمان البوسنوي قد وقع هذه الإجازة في أوائل شهر محرم الحرام سنة تسع وسبعين ومائتين وألف من الهجرة النبوية

101 Ime ispisano u pečatu: طاهر محمد

102 صَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ... وَبَعْدَ فَإِنَّ الصَّالِحَ... عَبْدَ اللهِ مَنْصُورَ سَلْتَنِي أَنْ أُجِيزَهُ بِدَلَائِلِ... فَاسْتَخَرْتُ اللهُ تَعَالَى وَأَجَبْتَهُ وَبِجَمِيعِ طُرُقِي فِيهَا أُجِزْتَهُ... الْعَبْدُ الْفَقِيرُ الْمَحْتَاجُ إِلَى رَحْمَةِ رَبِّهِ الْقَدِيرِ حَافِظُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَثْمَانَ السَّرَائِي...
السَّيِّدِ يُوسُفِ سُودِي بْنِ إِبْرَاهِيمِ... وَقَدْ حَضَرَ فِي عَدَّةٍ مِنَ الْأَعْوَامِ مَجْلِسَ هَذَا الْعَاجِزِ الْمُسْتَهَامِ... فَأُجِزْتَهُ إِجَازَةً عَامَّةً بِأَنْ يَرُوي مَا يَصِحُّ رِوَايَتُهُ عَنِّي وَيَسْنَدُ إِلَى مَا وَقَعَ إِبْتِدَاءً مِنْهُ فِي أَيِّ وَقْتٍ شَاءَ وَفِي أَيِّ مَكَانٍ شَاءَ وَعَلَى أَيِّ شَخْصٍ شَاءَ...

103

se pod signaturom Rs 735. Napisana je na arapskom jeziku, a nalazi se na listovima 1b-6a. Nema podataka o prepisivaču, godini ni mjestu prijepisa. Dimenzije su 22x14,5. Rukopis je bez poveza. Papir je žute boje, tanji, bez vodenog znaka. Rukopis nije u dobrom stanju. Mjestimično nedostaju dijelovi papira, a vidljiva su i manja oštećenja na rubovima papira. Tekst je ispisan u 15 redaka *nash* pismom, bez vokalizacije, crnim mastilom, postojanim na dodir s vlagom. Na listu 1b nalazi se pečat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine. Na istom listu upisan je i inventarni broj rukopisa. Tekst nije uokviren i osim lijepo složenog teksta nema posebnih iluminacija.

Rukopis sadrži kustode, ali je bez folijacije i interpunkcijskih znakova. Na kraju se ne nalazi uobičajena ovjera učitelja koji je izdao idžazetnamu.

35. Idžazetnama Ahmeda, sina Muhameda Bosnevija (Aḥmad b. Muḥammad al-Bosnawī), koju mu je iz nasljednog prava¹⁰⁴ izdao hadži Osman, sin Omera Ahsanhavija (al-ḥāḡḡ ‘Uṭmān b. ‘Umar al-Aḥsanḥāwī). Čuva se pod signaturom Rs 822. Napisana je na arapskom jeziku i nalazi se na listovima 1b-6a. Nema podataka o prepisivaču i mjestu prijepisa. Dimenzije su 17,5x11,5. Povez je kartonski, presvučen impregniranim platnom zelene boje. Papir je žute boje, tanak, s vodenim znakom evropskog porijekla. Rukopis je u dobrom stanju. Tekst je ispisan u 9 redaka vokaliziranim *nash* pismom, crnim mastilom postojanim na dodir s vlagom. Crvenom bojom ispisana je samo riječ *wa ba‘d* na listu 2a. Tekst je uokviren debljom zlatnožutom trakom koja je s vanjske strane pojačana tankom crnom linijom. Rukopis je iluminacijski ukrašen. Posebna pažnja posvećena je unvanu kojim dominira zlatnožuta boja sa nekoliko floralnih motiva u vidu grančica i listova u crnoj i crvenoj boji. Tekst ne sadrži interpunkcijske znakove, a folijacija je naknadno upisana grafitnom olovkom. Kustode nisu upisane na svakom listu. Na listu 6b stoji pečat i potpis učitelja kao ovjera idžazetname.¹⁰⁵ Tu je upisana i godina izdavanja 1269/1853. Na istom listu utisnut je stari pečat Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine.

104 فقد استجاز مني الفاضل العالم العامل أحمد بن محمد البوسنوي عمّره الله تعالى بالعزّ والسعادة... فأجزت له باقراء الفرائض...

105 Tekst u pečatu glasi: رَبِّ سَهِّلْ أُمُورَ عَثْمَانَ (Bože, olakšaj poslove Osmanu). Tekst učiteljevog potpisa glasi: الفقير الحاج عثمان بن عمر عفي عنهما

36. Prijepis opće idžazetname koju je šejh Derviš Muhamed Korkut¹⁰⁶ iz racionalnih i tradicionalnih znanosti¹⁰⁷ izdao grupi svojih učenika¹⁰⁸ i to: Muhamedu Hazimu (Muḥammad Ḥāzim), Muhamedu Fadilu Akhisariju (Muḥammad Fādīl al-Āqḥiṣārī), Hasanu Dervišu Akhisariju (Ḥasan Darwīš al-Āqḥiṣārī), Salihu Fejziju Mostariju (Šālih Fayḍī al-Mostārī), hafizu Redžebu Akhisariju (ḥāfiẓ Raġab al-Āqḥiṣārī) i Ismailu Sadiku Akhisariju (Ismā‘īl Šādiq al-Āqḥiṣārī). Čuva se pod signaturom Rs 823. Napisana je na arapskom jeziku. Nalazi se na listovima 1b-10b. Nema podataka o prepisivaču, godini ni mjestu prijepisa. Dimenzije su 18,5x12. Rukopis je bez poveza. Papir je žute boje, tanji, s vodenim znakom evropskog porijekla. Na rubovima stranica vidljiva su manja oštećenja. Tekst je ispisan u 15 redaka *ta’līq* pismom, bez vokalizacije, crnim mastilom, nepostojanim na dodir s vlagom. Tekst nije uokviren. Sa kustodama je, ali ne sadrži interpunkcijske znakove. Folijacija je naknadno upisana grafitnom olovkom. Na kraju idžazetname ne nalazi se uobičajena ovjera niti vrijeme izdavanja idžazetname.

IDŽAZETNAME IZ RUKOPISNE ZBIRKE BOŠNJAČKOG INSTITUTA – FONDACIJA ADIL ZULFIKARPAŠIĆ

37. Idžazetnama hafiza Halila, sina Ibrahima Šumnevija (ḥāfiẓ Ḥalīl b. Ibrāhīm aš-Šumnawī)¹⁰⁹, koju mu je iz racionalnih i tradicionalnih znanosti izdao Husejn Fevzi (Ḥusayn Fawzī b. Muḥammad Ḥakkī as-Siwāsī). Čuva se pod signaturom Ms 52. Napisana je na arapskom jeziku, a nalazi se na listovima 1b-7b. Idžazetnama je izdata i prepisana 1324/1906. godine. Prepisivač je Ismail Sabir Šumnevi (Ismā‘īl Šābir aš-Šumnawī).¹¹⁰ Nema podataka o mjestu izdavanja ili prijepisa idžazetname.

106 U idžazetnami se ne spominje ime učitelja koji ju je izdao, već na osnovu podatka da je on dobio idžazet od Aḥmada b. Abū Bakra al-Aḥsanḥāwīja i da je imao sina Muḥammada Ḥāzima koji je spomenut u ovoj idžazetnami, može se zaključiti da je riječ o travničkom muftiji, muderrisu i šejhu Dervišu Muhamedu Korkutu. (V. O. Lavić, NUBBiH, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, London – Sarajevo, 2011, str. 342-343).

107 وَأخذوا مِنِّي وقرؤا عَنِّي العلوم المعقولة والمنقولة من التفسير والحديث والفقہ الشريف...

108 Prijepis idžazetname datirane 1346/1927. godine (A-2265/TO) odgovara sadržajem ovoj idžazetnami, ali, budući da je riječ o idžazi Derviš-efendije Korkuta (Ibnul-Ajna), koji je potomak travničkog muftije Derviša Muhameda Korkuta, jedina razlika se ogleda u skraćenom lancu prenosilaca (v. Hamza Kurtanović, „Idžazetname u zbirci osmanskih dokumenata Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu“, *Anali GHB*, XLIII, Sarajevo, 2022, str. 87-118).

109 Iz Šumena u Bugarskoj.

110

كتبه إسماعيل الصابر الشَّمْنَوِي غفر الله ذنوبه أمين ١٣٢٤

Dimenzije su 13,5x20,5. Povez je kartonski. Vanjska strana korica je crvene boje. Na prednjoj strani vanjskih korica u centralnom dijelu nalazi se ime učenika kojem idžazetnama pripada.¹¹¹ U gornjem dijelu zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Na listu prije idžazetname utisnuta su dva pečata Bošnjačkog instituta, s upisanom signaturom rukopisa.¹¹² Naknadno je na tom listu grafitnom olovkom upisana sljedeća bilješka: *Važan dokumenat iz života bugarskih muslimana – Arabisch*. Papir je žute boje, tanji. Rukopis je dobro očuvan. Tekst je vješto ispisan u 15 redaka *nash* pismom, bez vokalizacije. Korišteno je mastilo crne boje postojano na dodir s vlagom, dok su crvenom bojom označeni samo istaknutiji dijelovi, poput imena učenika. Posebna pažnja posvećena je iluminacijama i ukrašavanju ovog rukopisa. Na listu 1b nalazi se unvan satkan od precizno ucrtanih floralnih motiva u zlatnožutoj, zelenoj, crvenoj, žutoj, plavoj, narandžastoj, roze i crnoj boji. Tekst je uokviren širokom zlatnožutom trakom koja je s vanjske strane pojačana jednom crnom i crvenom linijom. Na svakom listu, u prostoru predviđenom za margine, iscrtani su floralni motivi u obliku vodoravno postavljene stabljike s listovima različitih boja.

38. Idžazetnama Bošnjaka Ahmeda Ferhata, sina Muhameda Čokića (Bosnawī Aḥmad Farhād b. Muḥammad)¹¹³, koju mu je iz hadisa, tefsira i drugih tradicionalnih znanosti¹¹⁴ izdao Muhamed Esad, sin Ahmeda (Muḥammad As‘ad b. al-Imām Aḥmad). Čuva se pod signaturom Ms 475. Napisana je na arapskom jeziku, a nalazi se na listovima 1b-8b. Idžazetnama je prepisana 27. muharrema 1255/12. aprila 1839. godine.¹¹⁵ Prepisivač je Esad Imam-zade (As‘ad Imām-zāde). Nema podataka o mjestu prijepisa. Dimenzije su 12x20. Rukopis je u mehkom povezu. Na prednjoj vanjskoj korici zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Na predlistu nalazi se pečat Bošnjačkog instituta. Rukopis nema većih

111 Upisano je: ḥāfiẓ Ḥalīl b. Ibrāhīm aš-Šumnawī 1324.

112 Tekst prvog pečata: Bosniaken Institut / Bošnjački institut / Zürich-Sarajevo / Inv. Nr. Ms No 52 / Sign.

Tekst drugog pečata: Bosniaken Institut / Stiftung A. Zulfikarpašić Vakuf / Bošnjački institut – Sarajevo.

113 Ahmet Ferhat Čokić, sin mula Mehmedov, živio je u 19. stoljeću. Vjerovatno je više nauke studirao u Istanbulu, gdje je bio muderris u nekoj medresi. Kasnije je sultanskim beratom postavljen za muderrisa medrese u Gornjoj Tuzli (A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 115).

114 ثم طلب منّي الإجازة... فحسنت ظنّه فأجزت له بأن يروي ما يسوغ لي وعني روايته من جميع العلوم نظريّة وعملية عقلية ونقلية حديثًا وتفسيرًا أصولًا وفروعًا

115 كتبه فقير ألاء ربّه... إمام زاده محمد أسعد غفر لهما بالسابع والعشرين من محرّم الحرام لسنة خمس وخمسين ومائتين وألف

oštećenja, osim na gornjim rubovima stranica. Papir je žute boje. Tekst je ispisan u 17 redaka *nash* pismom, vješto i lijepo, bez vokalizacije. Korišteno je crno mastilo postojano na dodir s vlagom, a crvenom bojom ispisan su istaknutije riječi. Ime učenika naknadno je nadvučeno grafitnom olovkom. Na listu 1b nalazi se unvan u obliku kupole sa floralnim motivima u dominantno zlatnožutoj boji sa crvenim i crnim grančicama. Prostor ispod unvana gdje se obično upisuje *basmala* ostavljen je prazan. Tekst je uokviren širokom zlatnožutom trakom koja je s vanjske strane pojačana crnom i crvenom linijom. Rukopis je bez kustoda i folijacije. Interpunkcijski znakovi okruglog su oblika, zlatnožute boje. Ispod potpisa prepisivača na listu 8b nalazi se pečat izdavača idžazetname. Na kraju rukopisa nalazi se zapis na osnovu kojeg se moglo utvrditi i potvrditi da primalac idžazetname nosi prezime Čokić. U tom zapisu stoji: „Idžazetname (diploma) moga pradjeda Ferhad-efendije Čokića. Poslije idžazeta, on je položio teološki doktorat (*ru'us*), te je postavljen za muderrisa u Carigradu. Njegov berat nalazi se u muzeumu u Sarajevu. Čokić A. Adil.“

39. Idžazetname hadži Ahmeda Esada, sina hadži Jusufa Zijaudina Tikvešija (al-ḥāḡḡ Aḥmad As‘ad b. al-ḥāḡḡ Yūsuf Diyā’uddīn-efendi at-Tikwašī), koju mu je iz arapske gramatike, logike, apologetike, arapske stilistike, pravne filozofije i drugih predmeta¹¹⁶ izdao hadži hafiz Mustafa-efendija Elmadagi (al-ḥāḡḡ ḥāfīz Muṣṭafā-efendī Elmadaḡī) pred kojim je i slušao predavanja. Osim tih nauka, navodi se da je u Istanbulu učio morfologiju i sintaksu¹¹⁷ pred učiteljem po imenu al-ḥāḡḡ ‘Alī ar-Raḡā’ī ‘Alī-efendī al-Fardīḡawī (al-Qardīḡawī). Napisana je na arapskom jeziku. Čuva se pod signaturom Ms 659/1.

Dimenzije su 14,5x22,5. Povez je platneni, sa utisnutim zlatotiskom. Na prednoj vanjskoj korici zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa (Ms 659). U centralnom dijelu upisano je, vjerovatno kao vlasnička bilješka, ime Ḥalīl Ḥilmī b. Muḥarrām. Isto ime ispisan je grafitnom olovkom na predlistu. Rukopis nema većih oštećenja. Papir je žute boje. Tekst je kaligrafski vješto ispisan u 17 redaka *nasta‘liq* pismom, bez vokalizacije. Korišteno je crno mastilo postojano na dodir s vlagom, a crvenim mastilom ispisan su istaknutije riječi. Pojedine riječi naknadno su nadvučene grafitnom olovkom. Tekstu idžazetname prethodi dova na

116 ثم حضرت مجلس العالم الفاضل... الحاج الحافظ مصطفى أفندي المايه طاغي... فقرأت عليه النحو والمنطق والكلام والحكمة والجلال ومختصر المعاني... وبعضاً من الفقه كالحلبي وملئقي الأبحر والدرر وغير من العلوم الشرعية والنافعة... ثم طلبت من أستاذي... الحاج مصطفى أفندي رحمه الله تعالى الإجازة... فأجاز لي إجازة...

117

فقرأت عليه الصرف ونبأ من النحو

dvije stranice (1b-2a).¹¹⁸ Na listu 1b (iznad dove) i 2b (početak idžazetname) nalaze se ukrasni unvani u zlatnožutoj boji, sa floralnim motivima u obliku grančica i listova. Ti motivi kod prvog unvana su u crvenoj i plavoj boji, a kod drugog u zelenoj i crvenoj boji. Tekst je uokviren širokom zlatnožutom trakom koja je s vanjske strane pojačana crnom linijom. Rukopis je bez kustoda. Ima originalnu folijaciju, a interpunkcijski znakovi su okruglog oblika, zlatnožute boje. Na listu 7a stoji bilješka da je idžazetnamu 10. džumadel-ahira 1327/29. juna 1909. godine prepisao Tikwašī Aḥmad As‘ad b. Yūsuf ʿḌiyā‘uddīn.¹¹⁹ Ispod te bilješke utisnut je njegov pečat sa čitljivim imenom Aḥmad As‘ad (أحمد أسعد).

40. Idžazetnama Halila Hilmiya, sina Muharema Janjevija (Ḥalīl Ḥilmī b. Muḥarrām Yanyawī)¹²⁰, koju mu je izdao učitelj hadži hafiz Mustafafendija Elmadagi (al-ḥāḡḡ ḥāfīz Muṣṭafā-efendi Elmadagī). Riječ je o općoj idžazetnami¹²¹, na arapskom jeziku, koja se nalazi na listovima 7b-13b.¹²² Čuva se pod signaturom Ms 659/2. Nedostaje kraj idžazetname, ali se na osnovu rukopisa zaključuje da je i ovu idžazetnamu prepisao Tikwašī Aḥmad As‘ad b. Yūsuf ʿḌiyā‘uddīn 1327/1909. godine. Dimenzije, opis poveza, papira, mastila, pisma i druge tehničke osobenosti identični su rukopisu Ms 659/1.

41. Idžazetnama Osmana, sina Ibrahima Bošnjaka (‘Uṭmān b. Ibrāhīm Bosnawī), koju mu je iz nasljednog prava¹²³ izdao hadži Osman, sin Omera Ahsanhavija (al-ḥāḡḡ ‘Uṭmān b. ‘Umar al-Aḥsanḥawī)¹²⁴. Napisana je na

118 Početak dove: سبحانك سبحانك توجّهنا إلى جنابك وقصدنا نحو بابك

Kraj dove: يا أيها الذين آمنوا صلّوا عليه وسلموا تسليماً... وعلي من تبعوا بهم باحسانك إلى يوم القرار

119 تمّت في ١٠ جمادى الآخرة ١٣٢٧ / غبار أقدام العلماء والفضلاء تيکوتشی أحمد أسعد بن يوسف ضياء الدين عفي عنهما

120 Halil Hilmi-efendija Đezić iz Janje rođen je 1880. godine. Školovanje je počeo u Janji, a nastavio i dovršio u Sarajevu i Istanbulu. U Janji je radio kao muderris. Nije poznat datum njegove smrti. (v. A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 153).

121 ومنهم العالم العامل... خليل حلمي بن محرم يانيه وي... قد حضر في عدة من الأعوام مجلس هذا العاجز المستهام... فبعد تسويّف كثير... أجزته إجازة عامّة بأن يروي ما يصح روايته عني

122 Širok je raspon naučnih disciplinā i djelā za koje učenik ima potvrđen lanac prenosilaa ca. Od nauka se, između ostalih, spominju: arapski jezik, šerijatske znanosti, nauka o raspravi, logika, polemika, fikh, hadis. Od djela se spominju: *Nuḥba al-fikr*; *Mašāriq al-anwār*; te *Šaḥīḥ* Buharija i Muslima.

123 فيقول العبد الفقير إلى عفو ربّه العنّي غبار أقدام الفضلاء وعتار مسالك الصلحاء الحاج عثمان بن عمر الأسنخاوي... فقد استجاز منّي الفاضل العالم العامل عثمان بن ابراهيم بوسنه وي عمّره الله تعالى... وهو قرء منّي الفرائض... ثمّ استجاز منّي ظلنا منه أنّي أهل لذلك... فحسنت ظلّنه فاستخرت الله فأجزت له باقراء الفرائض...

124 Iz Ahiska na Kavkazu.

arapskom jeziku i čuva se pod signaturom Ms 418/2. Izdata je 1276/1859-60. godine, a nalazi se na listovima 18a-21a.

Dimenzije su 14x22. Povez je kožni, novijeg datuma i s utisnutim floralnim motivima u zlatnožutoj boji. Na prednjoj vanjskoj korici zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa (Ms 418). Papir je žučkaste boje i s manjim oštećenjima. Tekst je u 13 redaka ispisan *nash* pismom, bez vokalizacije. Korišteno je mastilo crne boje, postojano na dodir s vlagom. Pojedine riječi naknadno su nadvučene grafitnom olovkom. Tekst sadrži kustode, ali nema iluminacija. Bez okvira je, nema folijacije ni interpunkcijskih znakova. Na listu 21a nalazi se potpis izdavača¹²⁵ i njegov pečat kao ovjera idžazetname.¹²⁶

IDŽAZETNAME IZ RUKOPISNE ZBIRKE ORIJENTALNOG INSTITUTA U SARAJEVU

42. Idžazetnama hafiza Hamdije, sina Husejna Berberovića (ḥāfīz Ḥamdī b. Ḥusayn Barbarovik al-Bosnawī as-Saraylī)¹²⁷, koju mu je za učenje Kur'ana na sedam načina¹²⁸ izdao šejh Asim, sin Muhameda Džafića (šayḥ ‘Āšim b. Muḥammad Ġāfiḡ al-Bosnawī).¹²⁹ Napisana je na arapskom jeziku, a izdata je 9. safera 1329/9. februara 1911. godine. Nalazi se na listovima 1a-19a i čuva se pod signaturom R-62. Dimenzije su 16,5x7,5. Povez je platneni, tvrdi i plastificiran. Vanjske korice su crvene boje sa utisnutim floralnim motivima u zlatnožutoj boji. Na prednjoj vanjskoj korici zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Na početku i na kraju nalazi se po jedan zaštitni list. Papir

125

الفقيه الحاج عثمان بن عمر عفي عنهما

126 Tekst u pečatu: رَبِّ سَهْلَ أُمُورِ عَثْمَانَ

127 Kurra hafiz Hamdi-efendija Berberović rođen je 2. aprila 1888. godine u Sarajevu. Pohađao je mekteb, ruždiju na Bentbaši, Kuršumli medresu, a zatim Šerijatsku sudačku školu. Radio je kao imam, vjeroučitelj u ruždiji i Višoj djevojačkoj školi u Sarajevu, muderris u Darul-mualliminu, profesor arapskog jezika, fikha, akaida, arapske stilistike i ahlaka u Gazi Husrev-begovoj medresi itd. Umro je 28. jula 1934. godine u Sarajevu. (v. Mensur, „Merhum hafiz Hamdi ef. Berberović“, *Islamski svijet*, III, br. 98, 1934., str. 6.)

128 وقد أجزته بالقراءة والإقراء في أي مكان حل وأي قطر جل بما يجوز لي وعني رواية وتلاوة من طريق الشبعة وأنا الفقير إلى الله الواحد الغني عاصم بن محمد جافيج البوسنوي ثم المدني عفي الله عنه أمين

129 Kurra hafiz Asim-efendija Džafić rođen je 1866. godine u Sarajevu. Idžazetnamu za sedam kiraeta izdao mu je 1897. godine šejh Yāsīn b. Aḥmad al-Ḥiyārī al-Manšūrī al-Madanī. Bio je drugi imam Begove džamije, muđževvid Gazi Husrev-begove medrese, predavač na Darul-mualliminu i profesor kiraeta u Okružnoj medresi u Sarajevu. Autor je nekoliko kraćih djela na arapskom jeziku, a javlja se i kao prepisivač tri rukopisa. Umro je 17. februara 1921. godine u Sarajevu. (v. *Spomenica Gazi Husrevbegove četiristo-godišnjice*, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1932, str. 145-146; A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 146).

je žućkaste boje, tanak i kvalitetan. Tekst je kaligrafski vješto ispisan u 15 redaka vokaliziranim *tuluṭ* pismom. Korišteno je mastilo crne boje, postojano na dodir s vlagom. Crvenom bojom ispisan su samo istaknutiji dijelovi teksta. Tekst je bez folijacije. Sadrži kustode i interpunkcijske znakove okruglog oblika, crvene boje. Na listu 1a umjesto naslova ispisana je bilješka.¹³⁰ Na listovima 1b, 6a i 19a nalazi se pečat izdavača iz 1323/1905. godine sa čitljivim imenom ‘Āšim b. Muḥammad Ġāfiḡ (عاصم بن محمد جافيج). Na kraju idžazetname (19a) nalaze se potpisi svjedoka:

- Šakir Tuzlić, sin Muhameda, iz Sarajeva, Bosanac
- Hafiz Muhamed Okić, sin Jusufa, iz Jajca, član predsjedništva Ulema-medžlisa.¹³¹

Ispod potpisā nalazi se pečat u kojem je upisano Muḥammad Tawfiq.

43. Idžazetnama hafiza Ahmeda, sina Saliha, Bosanca (ḥāfiẓ Aḥmad b. Šālīḥ al-Bosnawī), koju mu je iz tradicionalnih i racionalnih znanosti¹³² izdao Ibrahim Edhem, sin Omera Islambulija (Ibrāhīm Adham b. ‘Umar al-Islāmbūlī). Idžazetnama je napisana na arapskom jeziku, a čuva se pod signaturom R-64. Nalazi se na listovima 1b-6a. Izdata je u prvoj dekadi džumadel-ahira 1331/8–17. april 1913. godine. Izdavač idžazetname je ujedno i njen prepisivač.¹³³

Dimenzije su 22x14,5. Povez je kartonski, tvrdi, oivičen sa šest tankih zlatnožutih linija. Na prednjoj vanjskoj korici u centralnom dijelu rukom upisano *Bosnalī ḥāfiẓ Aḥmad-efendī* (يوسنه لي حافظ أحمد أفندي). Na istoj korici, u gornjem desnom uglu, zalijepljen je bijeli papir s upisanom signaturom rukopisa. Papir je zelenkast i tanak. Nisu primjetna veća oštećenja. Na listu 1b nalazi se unvan ukrašen floralnim motivima u zlatnožutoj, crvenoj, plavoj i zelenoj boji. Ispod unvana, prije *besmele*, upisano je *iğāzatnāma*. Tekst je uokviren širokom zlatnožutom trakom pojačanom po jednom crnom i crvenom tankom linijom s vanjske strane. Na prve dvije strane ucrtan je dodatni okvir sa tankim zlatnim, crvenim i crnim linijama sa floralnim motivima u zlatnožutoj boji između dva

130 هذه إجازة شيخنا الشيخ عاصم بن محمد جافيج لي في القراءات السبع من طريق الشاطبيّه وأنا الفقير حافظ حمدي بن حسين بربرويك البوسنوي السرايبي عفي الله عنه م م م م

131 U originalu stoji: شاهد بذلك بوسنوي سرايبي طوزليك شاكور بن محمد شاهد بذلك حافظ محمد بن يوسف اوقيج البايجه وي من أعضاء مجلس علماء رياسة العلميّة

132 فمن حضر عندي واستفاد عني الفاضل الزكيّ والكامل التقويّ أعني به حافظ أحمد بن صالح البوسنوي... فإنه قد لازمني مدة سنين وقرأ منّي المعقول والمنقول... وقد وجدته حقيقاً لإجازتي فأجزته بشرط أن لا ينساني في خالص...دعائه

133 Na listu 6a, u potpisu ispod idžazetname, ispisana je bilješka: نمقه العبد الذليل الفقير إلى أطاف ربّه الغنيّ القدير الحاج إبراهيم أدهم بن عمر الإستانبولي عفي عنهما الحلیم الهادي في أوائل شهر جمادى الأخرى المنخرط في سلك شهور سنة إحدى وثلاثين وثلاثمائة بعد الألف من هجرة من له العزّ والحمد والشرف

okvira. Tekst je kaligrafski vješto ispisan u 15 redaka *nash* pismom, bez vokalizacije. Sa kustodama je i bez folijacije. Interpunkcijski znakovi su u obliku kružnica zlatnožute boje. Korišteno je mastilo crne boje, postojano na dodir s vlagom. Samo je ime učenika napisano crvenom bojom. U bilješci na kraju idžazetname, tekst je pisan drugim perom crne boje, *ta'liq* pismom i bez većine dijakritičkih znakova. Ispod bilješke utisnut je pečat sa imenom izdavača i godinom.¹³⁴

44. Idžazetnama Mostarca Ali Rize Karabega (Mostārī 'Alī Riḍā b. Muṣṭafā b. Aḥmad b. Ibrāhīm Qarabeg-zāde)¹³⁵, koju mu je iz tradicionalnih i racionalnih znanosti¹³⁶ izdao Salih Alajbegović (Šālīḥ Ḥilmī b. Ibrāhīm b. Muḥammad b. Ibrāhīm b. Yūsuf b. Aḥmad b. Yūsuf Ālāybeg-zāde al-Mostārī).¹³⁷ Nalazi se na listovima 1b-14a, pod signaturom R-65. Napisana je na arapskom jeziku. Prepisivač idžazetname je Ḥusayn Ḥusnī Riḍwān.¹³⁸ Izdata je u mjesecu redžebu 1330/16. juni – 15. juli 1912. godine.¹³⁹

Dimenzije su 20,5x15. Nema poveza. Na omotnom listu na početku ispisano je *Mostārī 'Alī Riḍā b. Muṣṭafā b. Aḥmad b. Ibrāhīm Qarabeg-zāde*. Papir je bijel i novijeg datuma. Nema većih oštećenja. Tekst je ispisan u 13 redaka *nash* pismom, bez vokalizacije. Korišteno je mastilo ljubičaste boje. Nekoliko riječi ispisano je crvenom bojom. Unvan je iluminiran

134 Ibrāhīm Adham, 1322/1904.

135 Ali Riza-efendija Karabeg rođen je u Mostaru 1873. godine. Završio je mekteb, Mehmedpašinu i Karađoz-begovu medresu, a zatim odlazi u Istanbul na dalje školovanje. Bio je vaiz u Karađoz-begovoj džamiji. Aktivno je učestvovao u radu *El-Hidaje*. Bio je dugogodišnji imam i hatib Hadži Baline džamije i imam Baba Beširove džamije. Umro je u Mostaru 21. januara 1944. godine. (v. H. M. Handžić, „Merhum H. Ali Riza ef. Karabeg“, *El-Hidaje*, VII, br. 7-8, 1943-44, str. 234-236; A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 289-290).

136 فيقول الفقير... صالح بن إبراهيم بن محمد بن إبراهيم بن يوسف بن أحمد بن يوسف الأبي بك زاده المستاري... ونال منها النصيب الأوفى أعني به مستاري علي رضا بن مصطفى بن أحمد بن إبراهيم قره بك زاده... فأجزت له بأن... يروى ما يسوغ لي وعني روايته من جميع العلوم نظرية وعملية وعقلية ونقلية حديثا وتفسيرا أصولا وفروعا

137 Salih Hilmi Alajbegović rođen je u Mostaru polovinom 19. stoljeća. Nakon početnog obrazovanja otišao je u Istanbul na studije. Po povratku je postavljen za upravitelja ruždije. Bio je muderris Karađoz-begove medrese. Umro je u Mostaru 21. juna 1913. godine. (Hasan Nametak, „Mostarska ulema zadnjih sto godina“, *Kalendar Narodna uzdanica*, 1941, str. 80; A. Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 46).

138 Ime prepisivača nalazi se u bilješci na listu 13b:

كتبه طالب العفو والغفران من الله الملك الحنّان لما صدر عنه من الزّلات والعصيان حسين حسني رضوان حف من المنان بالرضوان

139 Na listu 14a nalazi se svojeručna bilješka (potpis) učitelja, ispisana crnim mastilom: هذه اجازتي له في العلوم النقلية والعقلية والكتاب والسنة وأنا الفقير إلى الله الغني صالح بن إبراهيم بن محمد الأبيكزاده المستاري عفى عنهم أمين حرّر في رجب سنة ثلاثين وثلاث مائة وألف

i obogaćen raznobojnim geometrijskim oblicima. U centralnom dijelu unvana upisano je *iğ̃āzatnāma*. Tekst je uokviren sa dvije ljubičaste linije. Sadrži kustode i originalnu paginaciju. Nema interpunkcijskih znakova. Na listu 14a je ovjera Ulema-medžlisa koja je na zahtjev izdavača idžazetname izdata 1. šabana (1)333/14. juna (1)915. godine, s pečatom Predsjedništva ulema-medžlisa za Bosnu i Hercegovinu i potpisom reisuleme Mehmeda Džemaludin-ef. Čauševića.¹⁴⁰

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

Bošnjački institut – Fondacija Adil Zulfikarpašić

Idžazetname: Ms 52, Ms 418/2, Ms 475, Ms 659/1, Ms 659/2.

Gazi Husrev-begova biblioteka

Idžazetname: R-3505/16, R-3505/17, R-3505/19, R-3505/20, R-3798, R-5492/4, R-5593/1, R-5593/2, R-8898/3, R-10472.

Historijski arhiv Sarajevo

Idžazetname: R-25, R-60, R-62, R-63/2, R-260, R-275/1, R-334/2, R-334/3, R-474/3, R-699/1, R-717, R-804/3, R-804/6.

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine

Idžazetname: Rs 371, Rs 372, Rs 373, Rs 408/1, Rs 408/2, Rs 627/1, Rs 627/2, Rs 627/3, Rs 678/1, Rs 678/2, Rs 735, Rs 822, Rs 823.

Orijentalni institut u Sarajevu

Idžazetname: R-62, R-64, R-65.

Literatura:

Dobrača, Kasim, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, svezak I (drugo izdanje), Al-Furqan, Rijaset Islamske zajednice u BiH Sarajevo, London – Sarajevo, 2000.

Gazić, Lejla, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa Ori-jentalnog instituta u Sarajevu*, Al-Furqan, Orijentalni institut u Sarajevu, London – Sarajevo, 2009.

Handžić, H. M., „Merhum H. Ali Riza ef. Karabeg“, *El-Hidaje*, VII, br. 7-8, 1943-44, str. 234-236.

İslam Ansiklopedisi, XXX, Türkiye Diyanet Vakfı, Istanbul, 2020.

Jahić, Mustafa, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, svezak I, Al-Furqan, Historijski arhiv Sarajevo, London – Sarajevo, 2010.

اشيو اجاز تمامه مختاريت نظامنامه سنك يوزيتمشجي ماده سي موجبنجه صاحبك طلبى اوزرينه تصديق قلندى. 140
في شعبان المعظم سنه 1333(1)، في 14 خريزان سنه 1915(1)

- Kadir, Ayaz, „XVIII. yüzyılda Hanefi birmuhaddis: İbn Himmâ ed-Dımaşkî'nin Mısır ve Hicâz'a yolculukları, hocaları ve hadis icâzetleri“, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, br. 48, 2019, str. 15-46.
- Kurtanović, Hamza, „Idžazetname u zbirci osmanskih dokumenata Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu“, *Anali GHB*, XLIII, 2022, str. 87-118.
- Lavić, Hamza, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, svezak III, Historijski arhiv Sarajevo, Sarajevo, 2022.
- Lavić, Osman, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, svezak X, Al-Furqan, Rijaset Islamske zajednice u BiH Sarajevo, London – Sarajevo, 2002.
- Lavić, Osman, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Al-Furqan, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, London – Sarajevo, 2011.
- Mehmedović, Ahmed, *Leksikon bošnjačke uleme*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2018.
- Mensur, „Merhum hafiz Hamdi ef. Berberović“, *Islamski svijet*, III, br. 98, 1934, str. 6.
- al-Mu'allimī, 'Abdurrahmān, *A'lām al-Makkiyyīn min al-qarn at-tāsi' ilā al-qarn ar-rābi'* 'ašar al-hiğriyy, Mu'assasa al-Furqān li at-turāt al-is-lāmiyy, 2000.
- Nametak, Fehim; Trako, Salih, *Katalog arapskih, perzijskih, turskih i bosanskih rukopisa iz zbirke Bošnjačkog instituta*, svezak I, Bošnjački institut, Zürich, 1997.
- Nametak, Fehim; Trako, Salih, *Katalog arapskih, perzijskih, turskih i bosanskih rukopisa iz zbirke Bošnjačkog instituta*, svezak II, Bošnjački institut, Zürich - Sarajevo, 2003.
- Nametak, Hasan, „Mostarska ulema zadnjih sto godina“, *Kalendar Narodna uzdanica*, 1941, str. 80.
- Pašanović, Fikret, „Jedan idžazet iz Medrese Murâdijje u Gradačcu“, *Gračanički glasnik*, br. 19, 2005, str. 37-40.
- Popara, Haso, „Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke“, *Anali GHB*, XXV-XXVI, Sarajevo, 2007, str. 5-44.
- Popara, Haso, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, svezak XIII, Al-Furqan, Rijaset Islamske zajednice u BiH Sarajevo, London – Sarajevo, 2004.
- Popara, Haso, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, svezak XVIII, Al-Furqan, Rijaset Islamske zajednice u BiH Sarajevo, London – Sarajevo, 2013.
- Popara, Haso, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, svezak II, Al-Furqan, Historijski arhiv Sarajevo, London – Sarajevo, 2011.

Sezen, Tahir, *Osmanlı yer adları (alfabetik sırayla)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

Spomenica Gazi Husrevbegove četiristo-godišnjice, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1932.

Web stranice:

www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/, datum pristupa: 15. 9. 2023.

İğāzatnamas in Manuscript Collections in Sarajevo

Summary

This paper represents a continuation of the broader cataloguing description of *iğāzatnamas* in the manuscripts at Gazi Husrev-beg's Library in Sarajevo, the Historical Archives of Sarajevo, the National and University Library of Bosnia and Herzegovina, the Bosniak Institute - Adil Zulfikarpašić Foundation, and the Oriental Institute in Sarajevo. It is well worth mentioning that this is the third paper that deals with this topic in the Annals of Gazi Husrev-beg's Library. Prior to this work, Haso Popara in his paper „İğāzatnamas in the Manuscripts of Gazi Husrev-beg's Library” covered 63 *iğāzatnamas* from the manuscript collection of Gazi Husrev-beg's Library with a brief cataloguing description, while in the previous issue of the *Annals of Gazi Husrev-beg's Library*, *iğāzatnamas* from the Collection of Ottoman Documents of Gazi Husrev-beg's Library were discussed in the paper „İğāzatnamas in the Collection of Ottoman Documents of Gazi Husrev-beg Library's in Sarajevo”. With this paper, we complete this very important topic from our cultural heritage. Along with the previous works, this paper should be treated as a starting point, where, in addition to cataloguing clarity, future researchers of the cultural-historical heritage of Bosnia and Herzegovina can find information that delves beneath the surface, and such information, analytically prepared and arranged, can be easily incorporated into broader and thematically more precise research. In this paper, we have maintained the same methodology for presenting *iğāzatnamas* as practiced in previous works. We have omitted introductory considerations as they have been thoroughly addressed in previous papers pertaining to this topic. For easier navigation through the paper, we have not listed the manuscript catalogues of the institutions, whose manuscript collections we are discussing, in footnotes but have provided them at the end. The paper presents ten *iğāzatnamas* from the manuscript collection of Gazi Husrev-beg's Library, followed by

thirteen from the Historical Archives of Sarajevo, thirteen from the National and University Library, five from the Bosniak Institute, and three from the Oriental Institute in Sarajevo. They are arranged chronologically within each of the mentioned institutions.

Keywords: iğāzatnama, iğāza, sanad, regesta, manuscript.

Naslovni list sa unvanom. Idžazetnama pod signaturom R-25, HAS

Naslovni list sa unvanom. Idžazetnama pod signaturom R-275, HAS

Naslovni list sa unvanom. Idžazetnama pod signaturom Rs 822, NUBBiH